

Leefbaarheid en gedeelde voorzieningen op het platteland

Masterthesis Culturele Geografie

Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen

Rijksuniversiteit Groningen

Begeleider: Prof. Dr. Dirk Strijker

Jelmer Huijink

Voorwoord

De scriptie die hier voor je ligt is zowel de afsluiting van de master Culturele Geografie (aan de Rijksuniversiteit Groningen) als de afsluiting van mijn studententijd. Als eerste wil ik alle mensen bedanken met wie ik de afgelopen maanden heb gesproken over zowel multifunctionele centra en dorpshuizen als het dagelijkse dorpsleven. De emoties die mensen kunnen hebben voor plaatsen en de openheid waarmee mensen over deze emoties durven te vertellen hebben mij op een positieve manier geraakt. Hetzelfde geldt voor de passie waarmee mensen zich in kunnen zetten om plaatsen te maken tot wat zij zijn. Hoewel in deze scriptie de focus ligt op een dorpshuis en een multifunctioneel centrum bevatten de verhalen van de respondenten ook vele beschrijvingen van andere favoriete of minder favoriete plekken.

Uit de verhalen, hoe verschillend ook, blijkt dat Cultureel Geografen niet de enige personen zijn die zich bezighouden met de relatie tussen mens en plaats. Iedereen die ik tijdens het schrijven van deze scriptie gesproken heb, heeft duidelijk al eerder nagedacht over de eigen relatie met de plaatsen waar men komt. Hetzelfde geldt voor de relatie met de plaatsen die men mijdt. Men maakt – voor zover dat mogelijk is – bewuste keuzes om ergens wel of niet heen te gaan. Ook denkt men na over de beweegredenen van anderen en speelt men hier in wisselende mate op in. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de relatie tussen mens en plaats in de vormgeving van het dagelijks leven van groot belang is.

Naast de respondenten wil ik mijn docenten en medestudenten bedanken voor alle gedeelde momenten. Ook mijn vroegere leraren, familie, vrienden en naasten wil ik bij deze bedanken voor alles wat ik ooit van jullie geleerd heb.

Cheerio,

Jelmer

Inhoudsopgave	
1. Inleiding	6
1.1. Leeswijzer	8
2. Het Nederlandse platteland	9
2.1. Trends en ontwikkelingen op het Nederlandse platteland	10
2.2. Diversiteit op het Nederlandse platteland	11
2.2.1. Het gesloten platteland	11
2.2.2. Het dorpse platteland	12
2.2.3. Het woonplatteland	12
2.2.4. Het elitaire platteland	12
2.2.5. Het stadse platteland	13
2.3. Woondorpen	14
3. Leefbaarheid en voorzieningen op het platteland	15
3.1. De relatie tussen leefbaarheid en voorzieningen in de beleidsstukken	15
3.2. De relatie tussen leefbaarheid en voorzieningen in de academische literatuur	16
3.3. De impact van voorzieningen op de ervaren leefbaarheid is persoonsgebonden	18
3.4. De vraag naar voorzieningen is overal verschillend	18
4. Dorpshuizen en multifunctionele centra	19
5. Plaatsbinding	22
6. Methodologie	25
6.1. Kwalitatief	25
6.2. Case selectie	26
6.3. Key informants	27
6.4. Respondenten	27
6.5. Interviews	28
6.6. Analyse	29
6.7. Ethische overdenkingen	29

7. Case A: “ De Warf” in Warfhuizen	30
7.1. Warfhuizen	30
7.2. Sociale cohesie in Warfhuizen door de jaren heen	33
7.3. De geschiedenis van dorpshuis “de Warf”	35
7.4. Doelstelling	35
7.5. Het gebouw	35
7.6. Gebruikersgroepen en openingstijden	36
7.7. Bewoners over het dorpshuis nu: wel of niet bezoeken en waarom?	37
7.8. Bewoners over de vraag of het dorpshuis belangrijk is voor de ervaren leefbaarheid	39
7.9. De rol van het dorpshuis in de identiteitsvorming	40
7.10. Dakdelen	40
7.11. Hoe zouden de respondenten het willen hebben?	41
7.12. Beheer en financiering	42
7.13. Toekomst	42
7.14. Plaatsbinding met “de Warf” in Warfhuizen	42
7.15. Conclusie: dorpshuis “de Warf” belangrijk voor de ervaren leefbaarheid?	43
7.16. Opmerkelijke zaken	43
8. Case B: Het “MFC Engelbert” in Engelbert	45
8.1. Engelbert	45
8.2. Sociale cohesie in Engelbert door de jaren heen	47
8.3. De geschiedenis van “MFC Engelbert”	48
8.4. Doelstelling	49
8.5. Het gebouw	50
8.6. Gebruikersgroepen en openingstijden	50
8.7. “MFC Engelbert” vergeleken met de eerdere behuizing en overige plaatsen	52
8.8. Bewoners Engelbert en omgeving over het multifunctionele centrum: wel of niet bezoeken en waarom?	53
8.9. Bewoners over de vraag of het MFC belangrijk is voor de	55

ervaren leefbaarheid	
8.10. Het MFC als onderdeel van de identiteit van Engelbert	57
8.11. Dakdelen	57
8.12. Beheer en financiering	59
8.13. Toekomst onzeker	60
8.14. Plaatsbinding met “MFC Engelbert”	61
8.15. Conclusie: “MFC Engelbert” belangrijk voor de ervaren leefbaarheid?	62
8.16. Opmerkelijke zaken	62
9. Verschillen en overeenkomsten tussen Engelbert en Warfhuizen	63
9.1. Opmerkelijke overeenkomsten	63
9.2. Opmerkelijke verschillen	64
10. Conclusie	66

1. Inleiding

De relaties die verschillende individuen hebben met verschillende plaatsen zijn – in ieder geval voor mij – een belangrijk onderwerp van studie. Ieder mens ziet zich gedurende zijn of haar leven op ieder moment, in elk geval fysiek, aan een fysieke plaats gebonden. Dit is niet altijd dezelfde plaats en de verschillende plaatsen waar ieder individu zich gedurende een leven bevindt, vormen gezamenlijk de fysieke leefomgeving waarin dit individu leeft. De mate waarin de leefomgeving voldoet aan de wensen en verwachtingen van een individu is van grote invloed op de kwaliteit van leven van dit individu (Pukeliene & Starhauskiene, 2011).

In deze scriptie wordt ervan uitgegaan dat de meeste mensen streven naar optimalisering van het eigen ervaren levensgeluk. Volgens de rationele keuze theorie (Lichbach, 2003) maakt ieder individu in navolging van dit streven iedere dag bewuste keuzes. De mate waarin deze keuzes volledig rationeel zijn, of mede beïnvloed worden door gevoelens, verschilt per persoon. Daarnaast kan een persoon op verschillende momenten meer of minder waarde hechten aan rationele of emotionele beweegredenen. In het streven naar een hoger ervaren levensgeluk zal ieder individu, al dan niet rationeel, voortdurend bezig zijn om de fysieke leefomgeving waarin hij of zij leeft te verbeteren. Dit kan door middel van twee verschillende strategieën.

Ten eerste kan een individu – in wisselende mate – de plaatsen kiezen waaruit zijn of haar leefomgeving is opgebouwd en – eveneens in wisselende mate – bepalen hoeveel tijd men op deze verschillende plaatsen doorbrengt. Men kan de kwaliteit van leven dus optimaliseren door zo veel mogelijk tijd door te brengen op de plaatsen waar men zich het prettigst voelt.

Ten tweede kan men proberen om de plaatsen waar men tijd doorbrengt zo in te richten dat zij optimaal bijdragen aan de kwaliteit van leven. Dit betekent dat een individu moet nadenken over de vraag hoe de plaats in kwestie een grotere bijdrage kan leveren aan de ervaren kwaliteit van leven. Het individu moet daarnaast kiezen uit verschillende mogelijke manieren om de gewenste verandering te realiseren. Niet ieder individu heeft hierbij dezelfde mogelijkheden om plaatsen te veranderen, zeker niet wanneer plaatsen gedeeld moeten worden met andere individuen (Anderson, 2010).

Wanneer een individu of een collectief erin slaagt om een plaats naar zijn of haar hand te zetten, zullen er doorgaans ook individuen zijn die zich op deze plaats minder comfortabel voelen. Door middel van het buitensluiten van individuen die als afwijkend of verstorend worden gezien, vormen en versterken individuen en collectieven daarnaast de eigen identiteit (Sibley, 1995). Dit buitensluiten van individuen kan gebeuren door het al dan niet bewust opwerpen van fysieke, psychologische en sociale drempels.

Elke plaats in de openbare ruimte zal gedeeld moeten worden met overige burgers en voorzieningen zoals winkels, uitgaansgelegenheden en sportgelegenheden zijn noodzakelijk voor mensen met verschillende achtergronden. Voor plattelandsbewoners beperkt de geografische ligging van de woonplaats het aanbod van voorzieningen. Het belang van de aanwezigheid en de nabijheid van deze voorzieningen blijkt onder meer uit de bestuurlijke aandacht voor het voorzieningenniveau op het platteland (Rijk et al., 2009). Toegang tot voldoende voorzieningen en een zekere mate van sociale cohesie in de dorpsgemeenschap worden door de gezamenlijke overheden genoemd als basisvoorwaarden voor een leefbaar platteland.

Op het Groningse platteland worden dorpshuizen, bij gebrek aan andere ontmoetingsplekken, doorgaans als een basisvoorziening gezien (Bekkema et al., 2000; Knol, 2006). Veel van deze dorpshuizen bestaan al geruime tijd en hebben meerdere (neven)functies. Het aanbod van (neven)functies is doorgaans aan verandering onderhevig. Het vanuit economische beweegredenen samenvoegen van verschillende voorzieningen heeft recentelijk geleid tot de bouw van multifunctionele centra. Veel van deze multifunctionele centra hebben een dorpshuisfunctie. Dorpshuizen en multifunctionele centra zijn hiermee twee nauw verbonden concepten.

In deze scriptie wordt gezocht naar een antwoord op de volgende vragen: ten eerste is er de vraag in welke mate het lokale dorpshuis dan wel het lokale multifunctionele centrum onderdeel uitmaakt van de leefomgeving van de in de omgeving wonende individuen. Hoeveel tijd brengt men door op deze plaats? Waarom zo veel of zo weinig? Ten tweede is er de vraag hoe belangrijk deze plaats is voor deze individuen. Op welke manier draagt deze plaats bij aan de kwaliteit van leven en hoe belangrijk is deze bijdrage? Met welke veranderingen zou deze bijdrage groter zijn?

De plaatsen die in deze scriptie centraal staan zijn twee gebouwen, namelijk een dorps huis en een multifunctioneel centrum. De centrale onderzoeksvraag van deze scriptie is als volgt geformuleerd:

Welke invloed heeft het dorps huis dan wel het multifunctioneel centrum op de ervaren leefbaarheid van verschillende plattelandsbewoners en wat voor band hebben deze verschillende plattelandsbewoners met dit gebouw als plaats?

1.1 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt het Nederlandse platteland besproken. In hoofdstuk 3 wordt de academische en beleidsmatige literatuur rondom de impact van voorzieningen op de leefbaarheid samengevat. In hoofdstuk 4 worden de concepten van het dorps huis en het multifunctionele centrum besproken. In hoofdstuk 5 wordt het begrip plaatsbinding geïntroduceerd en in hoofdstuk 6 wordt de in dit onderzoek gehanteerde methodologie besproken. Hoofdstuk 7 is een beschrijving van dorps huis “de Warf” in Warfhuizen en hoofdstuk 8 is een beschrijving van “MFC Engelbert” in Engelbert. Na deze twee casestudies volgt een hoofdstuk waarin overeenkomsten en verschillen tussen de casestudies besproken worden. Het laatste hoofdstuk bevat de conclusie.

2 Het Nederlandse platteland

Deze scriptie gaat over dorpshuizen en multifunctionele centra op het Nederlandse platteland. Maar wat is dat nu precies, het 'platteland'? Het platteland wordt door velen gezien als de tegenpool van de stad (Woods, 2005). Williams (1976) stelt dat deze tegenstelling tussen stad en platteland ook in de ontstaansgeschiedenis van het woord besloten ligt. Door de groeiende urbanisatie en met name de sterke groei van London in de zestiende eeuw werd het in sommige gevallen noodzakelijk om onderscheid te maken tussen stad en platteland. Uit de door Van Dale gegeven definitie blijkt dat ook in de Nederlandse taal het woord platteland zijn betekenis ontleent aan zijn tegenpool, de stad. Het platteland is volgens van Dale namelijk "het buiten de steden gelegen land" (Van Dale, 2012).

Zoals Emmerly (2009) beschrijft komt deze dichotomie tussen stad en platteland – ondanks het ontbreken van een duidelijke objectieve scheidingslijn – ook veel voor in het wetenschappelijke discours. De rurale samenleving – ofwel het platteland en de daarmee in verband gebrachte levensstijl – wordt volgens Emmerly (2009) gekenmerkt door drie met elkaar verweven componenten: een professionele, een ecologische en een socioculturele component. Huigen (1996) hanteert in zijn inaugurale rede over het Nederlandse platteland een vergelijkbare indeling van de ruraal geografen Cloke en Park (1985).

De begrippen platteland en ruraliteit zijn onder invloed van maatschappelijke processen -waarvan de belangrijkste hieronder aan bod zullen komen- voortdurend aan verandering onderhevig, zowel in het leken- als in het academische discours. Platteland en ruraliteit zijn hierdoor begrippen geworden met voor ieder individu een enigszins verschillende betekenis. Dit gegeven bemoeilijkt de synthese van de verschillende onderzoeken die zich – al dan niet zijdelings – met het platteland en ruraliteit bezighouden.

Uiteindelijk is het beeld dat een persoon heeft van het platteland een sociale constructie, beïnvloed door zowel de eigen ervaringen als de verhalen en representaties van andere actoren. De meest genoemde associaties die mensen hebben bij het Nederlandse platteland zijn ruimte, rust, boerderijen, koeien, boeren, natuur, groen en landbouw (Haartsen, 2002).

2.1 Trends en ontwikkelingen op het Nederlandse platteland

Het Nederlandse platteland onderscheidt zich van het platteland in andere westerse landen door de relatief korte reistijd naar stedelijke kernen (van Meeteren, 2011; Paddison & Calderwood, 2007). Huigen spreekt in zijn rede (1996) onder andere over de verstening van het Nederlandse platteland en stelt dat er naar Europese maatstaven op basis van bevolkingsdichtheid in Nederland bijna geen platteland bestaat. Dit gegeven wordt bevestigd door de OECD (Terluin et al., 2005).

Het Nederlandse platteland is hierdoor slechts deels vergelijkbaar met het platteland zoals dat wordt beschreven in de internationale academische literatuur. Desondanks zijn de meeste ontwikkelingen die Woods (2005) op het wereldwijde platteland signaleert ook terug te zien op het Nederlands platteland. Zo heeft de op economische efficiëntie gerichte transformatie van de agrarische sector zich ook in Nederland voltrokken (Doevendans et al., 2007). De schaalvergroting bleef niet beperkt tot de agrarische sector maar heeft ook grote gevolgen gehad voor het voorzieningenaanbod op het platteland (van Dam, 1995; Knol, 2009). De door Woods (2005) genoemde diversificatie van de plattelandseconomie is ook op het Nederlandse platteland in volle gang (Haartsen, 2002; Huigen, 1996; Strijker & Markantoni, 2011) en de toenemende vergrijzing onder de plattelandsbevolking is ook in Nederland gesignaleerd (RLG, 2009; Terluin et al., 2010). Ook de gestegen mobiliteit van de Nederlandse plattelandsbewoner is uitvoerig beschreven (Harms, 2008). Meer vrouwen zijn gaan werken (Bekkema et al., 2000; Liefbroer & Dijkstra, 2000) en de levenspaden en netwerken van de plattelandsbewoners worden daarnaast ruimtelijk gezien steeds groter (Vermeij & Mollenhorst, 2008). De binding met buurt en burens wordt, mede onder invloed van deze ontwikkelingen, meer een keuze dan een noodzakelijkheid (Hazeu, 2004). De verminderde dan wel veranderde binding met de buurtgemeenschap leidt in veel gevallen tot minder maatschappelijke participatie en minder deelname aan vrijwilligerswerk (Thissen & Drooglever Fortuijn, 1999; Ryan et al., 2005).

Op het Nederlandse platteland hebben naast de toegenomen mobiliteit de “trek naar buiten” en de agrarische herstructurering de grootste impact gehad (Huigen, 1996; Haartsen, 2002). Met de “trek naar buiten” (een term die raakvlakken heeft met de termen “counterurbanisatie” en “suburbanisatie”) wordt bedoeld op het toenemende gebruik dat

stedelingen, bedrijven, toeristen en recreanten maken van de ruimte in plattelandsgebieden. Huigen (1996) stelt dat door deze twee maatschappelijke ontwikkelingen de plattelandsgebieden meer geïntegreerd raken in de bredere samenleving en dat daarnaast de functie van het platteland verschuift van productie naar consumptie. De hierboven genoemde veranderingen zijn echter niet uniform en hebben op elk gebied een andere impact.

Ook in de beleidsstukken rond de ontwikkelingen op het Nederlandse platteland zijn de hierboven genoemde veranderingen besproken (Rijk et al., 2009; LNV, 2006).

Uit de gesprekken met de bewoners van Warfhuizen en Engelbert komt naar voren dat de toename van de mobiliteit, het verdwijnen van voorzieningen, de instroom van mensen uit andere regio's – vaak met andere levensvisies – en de vermindering van het gemeenschapsgevoel ervaren worden als de ingrijpendste ontwikkelingen.

2.2 Diversiteit op het Nederlandse platteland

Het Nederlandse platteland kent een grote verscheidenheid doordat de verschillende plattelandsgebieden allemaal een eigen geschiedenis van ontginning en bewoning hebben (Barends et al., 2010). Daarnaast zijn de verschillende gebieden allemaal op unieke wijze verbonden met verschillende andere plaatsen op de wereld (Massey, 1994). Wereldwijde maatschappelijke ontwikkelingen hebben hierdoor op elk van deze gebieden een verschillende impact. Ook de in- en uitmigratie van verscheidene bevolkingsgroepen en de overige demografische veranderingen verschillen per regio waardoor elke plattelandsgemeenschap een unieke bevolkingssamenstelling kent (Terluin et al., 2010). In de rapportage "Overgebleven dorpsleven" (Vermeij & Mollenhorst, 2008) onderscheidt het SCP vijf typen platteland: het gesloten platteland, het dorpse platteland, het woonplatteland, het elitaire platteland en het stadse platteland.

2.2.1 Het gesloten platteland

Het gesloten platteland is het platteland met de laagste bevolkingsdichtheid. Deze gebieden worden door het SCP gesloten platteland genoemd omdat er relatief weinig uitwisseling plaatsvindt met andere gebieden. Dit komt doordat de bewoners geografisch gezien een relatief kleine leefomgeving hebben en ook weinig bezocht worden door dan wel op bezoek

gaan bij mensen uit een andere omgeving. Het gesloten platteland kent vaak een perifere ligging en is doorgaans slecht ontsloten door de infrastructuur. De instroom van nieuwe bewoners uit de stad is relatief laag. Het voorzieningenniveau is beperkt en kleinschalig maar voor de dagelijkse levensbehoeften kan men over het algemeen in de eigen omgeving terecht. Dit type platteland komt volgens het SCP het dichtste bij het ideaalbeeld dat de meeste mensen van het platteland hebben.

2.2.2 Het dorpse platteland

Het dorpse platteland onderscheidt zich van het gesloten platteland door een hogere bevolkingsdichtheid en een hoger aantal bezoekers van buiten. Sommige plattelandsgebieden van dit type hebben een regionale centrumfunctie. Deze centrumfunctie blijkt vaak ook uit het hoge voorzieningenniveau en het relatief grote aantal senioren dat in deze gebieden woont. Ook zijn er op het dorpse platteland meer voorzieningen voor recreanten. Dit type platteland ligt vaak in drukkere regio's en heeft soms stedelijke trekken.

2.2.3 Het woonplatteland

Het woonplatteland kenmerkt zich door een lage bevolkingsdichtheid. In deze gebieden wonen relatief weinig senioren en relatief veel gezinnen. Het woonplatteland verschilt van het gesloten platteland door het grote aandeel bewoners dat geboren is buiten de huidige woonregio, het relatief hoge opleidingsniveau en het hoge inkomen. De bewoners van dit type platteland zijn vaak buiten het eigen woongebied te vinden voor werk en vermaak waardoor er vergeleken met het gesloten platteland veel contact is met de buitenwereld. Dit woonplatteland is daarnaast vaak beter ontsloten door de infrastructuur of ligt dicht bij stedelijke centra dan het gesloten platteland. Het voorzieningenniveau op het woonplatteland is relatief laag.

2.2.4 Het elitaire platteland

Het elitaire platteland kent een lage inwonersdichtheid. Veel voormalige stedelingen vestigen zich er, veelal senioren en weinig gezinnen. Het elitaire platteland ligt doorgaans dicht bij stedelijke centra en het leven van de bewoners is sterk verweven met de stad. De

bewoners van het elitaire platteland hebben doorgaans een hoog opleidingsniveau en een hoog inkomen.

2.2.5 Het stadse platteland

Het stadse platteland kent een hoge bevolkingsdichtheid. De woningen zijn goedkoper dan op het elitaire platteland en het woonplatteland, wat resulteert in een groter aandeel bewoners uit lagere inkomensgroepen. Er is in plattelandsgebieden van dit type over het algemeen weinig te doen voor toeristen, er zijn weinig, maar wel grootschalige voorzieningen. Het gaat hier vaak om buitenwijken van kleinere steden, of om woonwijken naast stedelijke dorpen. In figuur 1 zijn de kenmerken van de verschillende plattelandstypes weergegeven:

Figuur 1: De vijf plattelandstypen

	Het gesloten platteland	Het dorpse platteland	Het woonplatteland	Het elitaire platteland	Het stedelijke platteland
Omgevings-adressendichtheid	laag	hoog	laag	laag	hoog
Kinderen (0-14) in procenten	20	19	24	16	22
Twintigers (20-29) in procenten	9	9	8	7	12
Senioren (65-plus) in procenten	13	16	9	19	8
Gemiddeld inkomen	laag	gemiddeld	gemiddeld tot hoog	hoog	laag tot gemiddeld
Nieuwe bewoners vanuit stedelijk gebied	laag	gemiddeld	gemiddeld	hoog	gemiddeld

Bron: CBS *Overgebleven dorpsleven* (Vermeij & Mollenhorst, 2008).

2.3 Woondorpen

Bekkema et al. (2000), Thissen en Drooglever-Fortuijn (1999) en Gardenier et al. (2011) stellen dat in recente decennia de woonfunctie van het platteland in zijn geheel steeds belangrijker is geworden. De meeste dorpen, ook op het gesloten platteland, zijn hiermee woondorpen geworden. Binnen deze woondorpen zijn verschillen te vinden in zowel de aanwezigheid van voorzieningen als het ervaren gemeenschapsgevoel. Onderscheid kan hier gemaakt worden tussen centrumdorpen en perifeer gelegen dorpen (Vermeij en Mollenhorst, 2008) en marginale woondorpen en communale woondorpen (Bekkema et al., 2000). Een communale dorp is een dorp met een positieve uitstraling. Deze uitstraling trekt hoogopgeleide, vermogende inwoners van buitenaf aan voor wie de rurale idylle vooral bestaat uit het leven in een kleinere gemeenschap. Deze nieuwe bewoners proberen het eigen ideaalbeeld van de rurale samenleving te realiseren in het eigen dorp. De marginale dorpen hebben een minder aantrekkelijk dorpsbeeld en trekken vooral mensen aan die, al dan niet tijdelijk, een goedkope woning zoeken in een rustige omgeving.

3. Leefbaarheid en voorzieningen op het platteland

Mede als gevolg van de toegenomen woonfunctie van het platteland en de ‘zorgen’ over mogelijke bevolkingsdaling (ook wel ‘krimp’ genoemd) is er zowel academisch als bestuurlijk veel aandacht voor de manier waarop het wonen op het platteland wordt ervaren. In dit discours is leefbaarheid een veelgebruikte term. In het onderstaande hoofdstuk wordt beschreven welke invloed de aan- of afwezigheid van verschillende lokale voorzieningen volgens de academische en beleidsmatige literatuur heeft op de leefbaarheid in een regio.

3.1 De relatie tussen leefbaarheid en voorzieningen in de beleidsstukken

Leefbaarheid wordt door de Raad Landelijk Gebied (2009) omschreven als:

“de mate waarin de woonomgeving voldoet aan de normen van de plaatselijke bevolking”

Sociale cohesie onder de plattelandsbewoners en een goede bereikbaarheid van alle benodigde voorzieningen zijn volgens de Raad noodzakelijke voorwaarden voor een leefbaar platteland. Ook het kabinet onderschrijft dit in de Agenda Vitaal Platteland (LNV, 2006):

“Een ‘vitaal platteland’ betekent een platteland waar het in de ogen van bewoners goed werken, wonen en leven is; waar sprake is van een gezonde economische en sociale basis en van een voorzieningenniveau dat is toegesneden op hun behoeften.”

Zoals blijkt uit een enquête uitgevoerd door het SCP zijn de plattelandsbewoners niet altijd tevreden over zowel het aanbod aan als de bereikbaarheid van verschillende voorzieningen (Simon et al., 2007). Onder andere winkels, basisscholen, zorgvoorzieningen, een pinautomaat/postkantoor en uitgaans- of ontmoetingsgelegenheden voor jong en oud worden door de plattelandsbewoners genoemd als belangrijke voorwaarden voor een leefbaar platteland. Deze belangrijke voorzieningen zijn volgens de geënquêteerden te weinig aanwezig en/of moeilijk bereikbaar (Simon et al., 2007). De plattelandsbewoners vrezen dat dit tot gevolg zal hebben dat nieuwe bewoners weg zullen blijven en dat vertrekkende plattelandsbewoners in de toekomst niet terug zullen keren (Simon et al., 2007).

De motivatie voor het vertrek vanuit een plattelandsgebied is vaak gerelateerd aan ofwel de wens om een hogere opleiding te volgen ofwel de wens om een betere baan te vinden. De personen met de beste scholings- en arbeidsmarktperspectieven vertrekken hierdoor

doorgaans als eerste (Elzerman, 2011; Findlay et al., 2009). Volgens schattingen kunnen Nederlandse plattelandsgemeentes de komende dertig jaar een gemiddelde bevolkingsafname van twee en een half procent verwachten (Rijk et al., 2009).

Voor het op peil houden van het menselijk kapitaal (in de vorm van onder meer opleidingsniveau en bestuurlijke ervaring) in de verschillende plattelandsregio's is het daarom noodzakelijk om de vertrekkers te stimuleren om later met de opgedane kennis en vaardigheden terug te keren of anders nieuwkomers aan te trekken met voldoende kennis en vaardigheden (Thissen et al., 2010). Het op peil houden van de leefbaarheid, onder meer door middel van het behoud van voorzieningen, lijkt voor veel regio's noodzakelijk om voor eventuele terug- of nieuwkomers een aantrekkelijke woonplaats te blijven.

Het is echter financieel niet haalbaar om op het gehele platteland alle voorzieningen overeind te houden. Volgens het rapport Krimpen met Kwaliteit (Rijk et al., 2009) zullen alle bij dit beleidsveld betrokken partijen, namelijk bestuurders, inwoners en maatschappelijke partijen als zorgaanbieders en woningbouwcorporaties, om deze reden in de toekomst intensief moeten samenwerken om voor een acceptabele prijs een acceptabel voorzieningenniveau te waarborgen en zo het platteland leefbaar te houden. Een van de aanbevelingen van de samenwerkende overheden (Rijk et al., 2009) is het bouwen van multifunctionele centra.

3.2 De relatie tussen leefbaarheid en voorzieningen in de academische literatuur

In de academische literatuur rondom leefbaarheid worden verscheidene begrippen en definities gehanteerd (Van Kamp et al., 2003; Pacione, 2003). Pukeliene en Starhauskiene (2011) hebben de verschillende dimensies die van invloed zijn op Quality of Life weergegeven in een theoretisch model (zie figuur 2):

Figuur 2: Theoretisch model van het concept 'Quality of Life'.

Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics, 2011, 22(2), 147-156

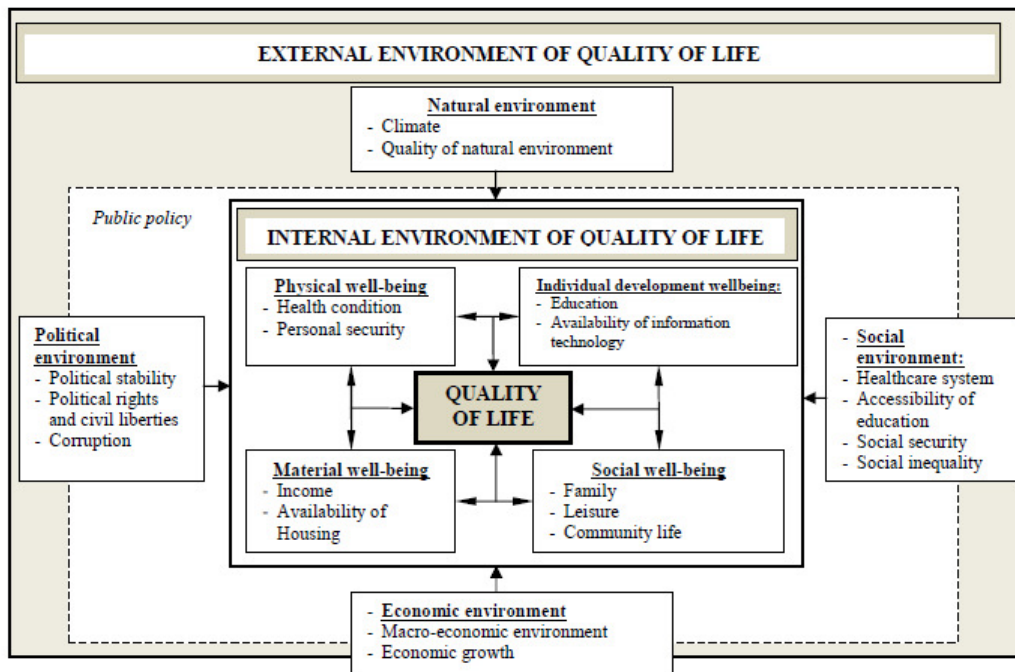

Figure 5. Theoretical Model for Measurement of Quality of Life

Bron: Pukeliene, V. & Starhauskiene, V. (2011).

In dit onderzoek ligt de focus op de subjectieve dimensie van het concept Quality of Life. Het gaat in dit onderzoek dus enkel om de leefbaarheid zoals die door de respondenten zelf wordt ervaren. Het uiteindelijke oordeel van een individu, de ervaren Quality of Life wordt volgens Hagerty (1998) gebaseerd op twee zaken: ten eerste de absolute mate waarin de leefsituatie aan de eisen en wensen van het individu voldoet (Veenhoven & Ehrhardt, 1995) en ten tweede de mate waarin de leefsituatie in de belevingswereld van het individu te verkiezen is boven eerdere leefsituaties en de leefsituatie van anderen (Lance et al., 1995). Het uiteindelijke subjectieve oordeel over de eigen Quality of Life wordt beïnvloed door alle in het model genoemde externe omgevingsfactoren en interne persoonlijke factoren (Pacione, 2003; Pukeliene & Starhauskiene, 2011).

Verschillende voorzieningen hebben door het aanbieden van de dienst invloed op verschillende dimensies van het hierboven getoonde leefbaarheidsmodel. Naast deze impact op de ervaren leefbaarheid door het verzorgen van de kerntaak heeft een willekeurige voorziening vaak ook een impact op de ervaren leefbaarheid door de sociale en de

symbolische functie van de voorziening. De voorziening biedt namelijk een “arena voor sociale interactie” (Cabras & Reggiani, 2010; Clarke & Banga, 2009) en staat daarnaast symbool voor een autonome gemeenschap (Woods, 2005).

3.3 De impact van voorzieningen op de ervaren leefbaarheid is persoonsgebonden

De nabije aanwezigheid van een bepaalde voorziening heeft voor ieder individu een andere impact op de ervaren leefbaarheid. Een voorziening kan onmisbaar zijn voor de één en tegelijkertijd irrelevant voor de ander omdat deze ander de door de voorziening geboden diensten niet nodig heeft of elders in zijn behoefte voorziet. Daarnaast is de sociale functie en symbolische functie van de voorziening (Cabras & Reggiani, 2010; Clarke & Banga, 2009; Woods, 2005) belangrijker voor de ervaren leefbaarheid van de één dan voor de ervaren leefbaarheid van de ander.

3.4 De vraag naar voorzieningen is overal verschillend

Zowel de bevolkingsdichtheid als de bevolkingsopbouw zijn per regio verschillend. De uiteindelijke wensen en preferenties van de lokale bevolking bepalen zowel de kwalitatieve als kwantitatieve vraag naar voorzieningen. Buitenhek stelt (in Van der Veen, 2004) dat deze kwalitatieve en kwantitatieve vraag naar voorzieningen overal anders is door de unieke bevolkingssamenstelling en de unieke geografische ligging van elk dorp. Een onevenredig groot deel van de dorpen met een laag voorzieningenniveau ligt op het “gesloten” en “dorpse” platteland in de noordelijke provincies (Knol, 2006; Van der Kooij, 2003; Vermeij & Mollenhorst, 2008). In deze provincies wordt er relatief veel waarde gehecht aan het dorps huis en op veel plaatsen wordt dit dorps huis zelfs als een basisvoorziening gezien (Bekkema et al., 2000; Knol, 2006).

4. Dorpshuizen en multifunctionele centra

Het eerste dorpshuis van Nederland werd in 1915 gebouwd in Eelde (Koops, 2012). Dit gebouw vervulde al meerdere functies. Het concept van het dorpshuis met extra functies groeide in de daaropvolgende decennia uit tot de multifunctionele accommodatie (Engbersen & Meesterberends, 2004). Ball en Van der Kooij (2004) signaleren vijf maatschappelijke ontwikkelingen die deze samenvoeging van verschillende voorzieningen in één gebouw in de hand werken. Deze ontwikkelingen zijn:

- de vraag om efficiëntie in tijd
- de vraag om ruimtelijke efficiëntie
- de vraag om financiële efficiëntie
- het bevorderen van sociale integratie tussen bevolkingsgroepen door deze bevolkingsgroepen met elkaar in contact te brengen
- het bevorderen van inhoudelijke samenwerking tussen voorzieningen in aanverwante sectoren

Dorpshuizen en multifunctionele centra hebben door het bijeenbrengen van bevolkingsgroepen en het faciliteren van sociale gebeurtenissen invloed op de sociaal welzijnscomponent van de ervaren kwaliteit van leven (Pukeliene & Starhauskiene, 2011). Daarnaast kunnen de in het gebouw gehuisveste voorzieningen voldoen aan individuele behoeftes.

Elke multifunctionele accommodatie heeft zijn eigen verhaal wat betreft de initiatiefnemer(s), het realisatietraject, het huidige aanbod aan voorzieningen, de gebruiksintensiteit van de verschillende voorzieningen en de diversiteit aan gebruikers. Engbersen en Meesterberends (2004) stellen dan ook

“dat die vermaledijde multifunctionele accommodaties zich aan heldere indelingen onttrekken.”

Desondanks kunnen multifunctionele accommodaties gecategoriseerd worden op basis van de betrokken voorzieningen en op basis van de vorm waarin de betrokken partijen het gebouw met elkaar delen. Ball en Van der Kooij (2004) onderscheiden vier mogelijke manieren om de behuizing te delen. Organisaties kunnen alleen het gebouw delen, zij

kunnen ook de afzonderlijke ruimtes delen, zij kunnen intensief samenwerken of de organisaties kunnen helemaal samen gaan.

Belangrijke zaken waarover de verschillende bij een multifunctioneel centrum betrokken organisaties overeenstemming moeten bereiken zijn de visie op dienstverlening, de rol van het management, de vorm van beheer en exploitatie, de planning van ruimtes, de coördinatie van activiteiten en het vereiste kennis- en vaardighedenniveau van het personeel (Ball & Van der Kooij, 2004). Het is voor het functioneren van een multifunctionele accommodatie noodzakelijk dat de verschillende in het gebouw ondergebrachte organisaties hierover duidelijke afspraken hebben gemaakt.

Een dorps huis of multifunctioneel centrum moet niet beschouwd worden als een statisch eindproduct maar meer als een dynamische afspiegeling van maatschappelijke verhoudingen (Voogd & Van der Kooij, 2007). Onder invloed van de maatschappelijke ontwikkelingen veranderen de wensen van de bevolking. Door de veranderende vraag kunnen organisaties stoppen met het aanbieden van de voorziening of kunnen er voorzieningen bijkomen. Deze veranderingen komen tot uiting in de inrichting van het gebouw en in de gekozen samenwerkingsvorm.

De veranderingen krijgen over het algemeen vorm gedurende een langdurig proces van overleg en onderhandeling. In dit dynamische proces hebben onderhandelaars vaak ongelijke onderhandelingsposities. Verschillende burgers, ondernemers en organisaties hebben allen een andere inbedding in de institutionele omgeving (Remmers et al., 2000). Daarnaast hebben verschillende partijen een verschillende toegang tot geldstromen (Enbersen en Meesterberends, 2004). Ook kunnen vertegenwoordigers van bijvoorbeeld gemeenten of professionele organisaties de tijd doorschrijven terwijl vrijwilligers en anderszins betrokken burgers dat niet kunnen (Remmers et al., 2000). Bovendien zijn sommige burgers beter in staat om invloed uit te oefenen dan andere burgers (Shortall, 2008), bijvoorbeeld doordat deze burgers (meer) bestuurlijke ervaring hebben, een groter sociaal netwerk hebben en/of een hogere opleiding hebben genoten.

Het uiteindelijk gerealiseerde dorps huis of multifunctionele centrum en de inrichting ervan zal hierdoor meer aansluiten bij de wensen van de ene betrokken partij en minder bij de

wensen van de andere betrokken partij. Dit heeft uiteraard consequenties voor de mate waarin deze partijen in de behoeftes van de verschillende doelgroepen kunnen voorzien.

5. Plaatsbinding

De band die een individu kan hebben met een 'plaats' staat centraal in de culturele geografie (Tuan, 1975). Deze band kan van verschillende aard zijn en bovendien verschillen in intensiteit. De band die plattelandsbewoners hebben met het dorpshuis of multifunctionele centrum hangt samen met de impact die het gebouw in kwestie heeft op de leefbaarheid. Als het gebouw een positieve bijdrage levert aan de ervaren kwaliteit van leven zal een individu meer positieve emoties voelen voor dit gebouw. Daarnaast kan de huidige band die een individu heeft met het gebouw één van de doorslaggevende factoren zijn in de afweging om in de toekomst wel of niet gebruik te maken van het gebouw en/of zich wel of niet voor behoud of verbetering van het gebouw in te zetten.

In de academische literatuur wordt veelvuldig het concept van 'place attachment' gebruikt om de band te beschrijven die een persoon heeft met een bepaalde 'plaats' (Hernandez et al., 2007; Hidalgo & Hernandez, 2001; Jorgensen & Stedman, 2001). Verscheidene auteurs gebruiken in de verschillende onderzoeken echter elk een andere onderverdeling of operationaliseren concepten met dezelfde naam op een verschillende manier (Lewicka 2011). In deze scriptie zal de binding die respondenten voelen voor de gebouwen beschreven worden aan de hand van zowel het tripartite model van Scannel & Gifford (2010) (zie figuur 3) als het model van Gustafson (2001) (zie figuur 4).

Het model van Scannel en Gifford (2010) (zie figuur 3) bestaat uit drie componenten, namelijk *wie* ervaart de plaatsbinding, *hoe werkt* of waaruit bestaat deze plaatsbinding en *welke kenmerken* heeft de plaats in kwestie. Deze componenten zijn op basis van eerder onderzoek onderverdeeld.

Figuur 3: Theoretisch model van het concept 'place attachment'.

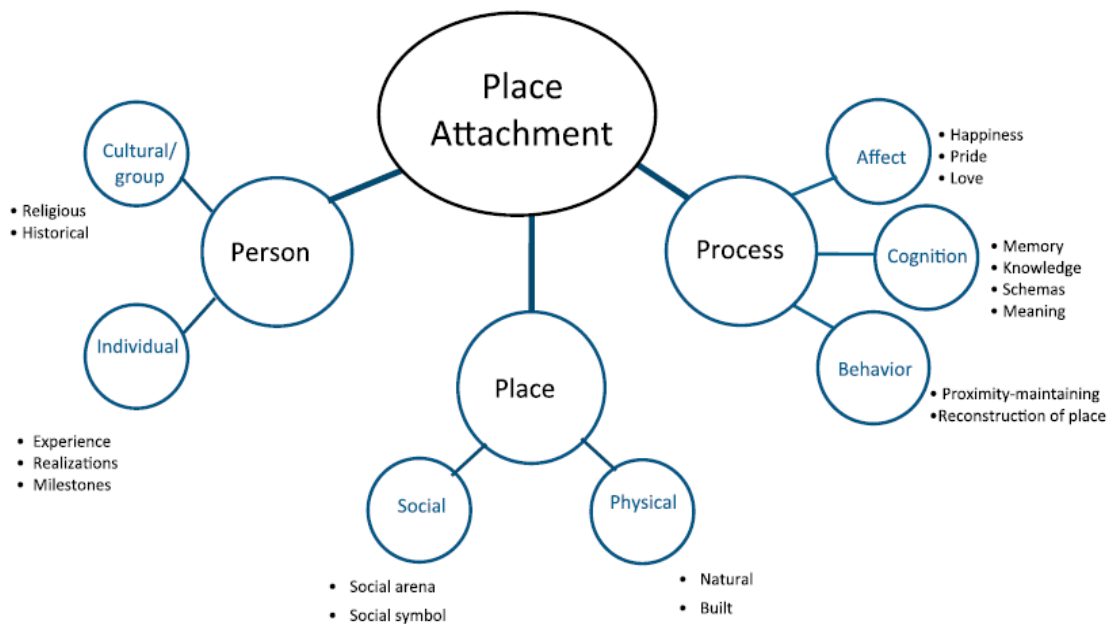

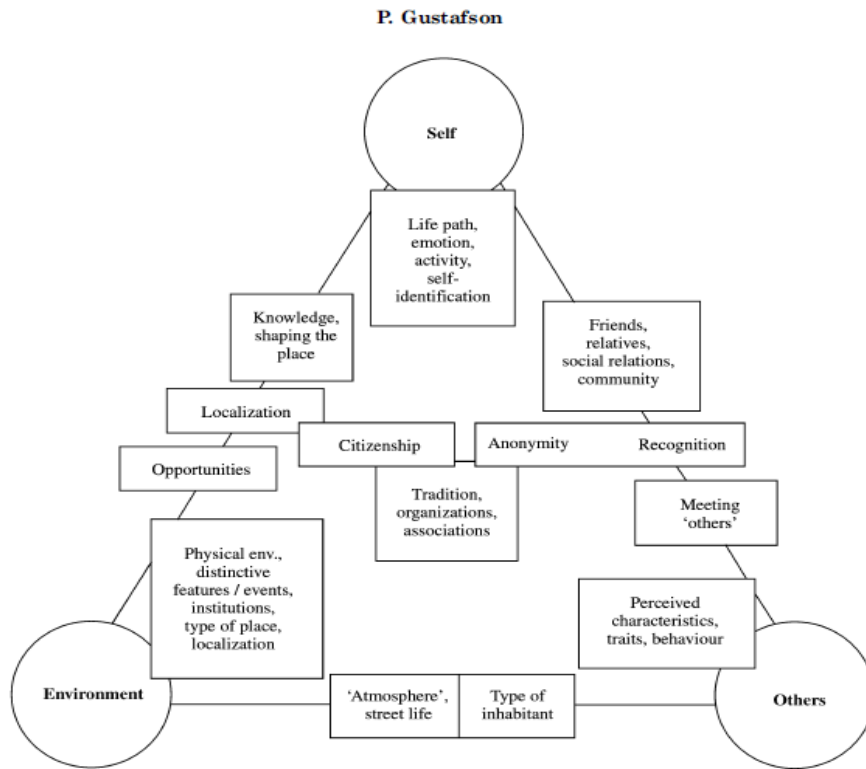
Fig. 1. The tripartite model of place attachment.

Bron: Scannel & Gifford (2010).

Het model van Gustafson (2001) (zie figuur 4) is iets anders opgezet en concentreert zich puur op de betekenis die aan de plaats in kwestie wordt gehecht. Volgens dit model is de betekenis die een persoon toekent aan een plaats vaak gebaseerd op één van de drie componenten self, others of environment, of op een combinatie van of relatie tussen deze drie.

Gustafson (2001) onderscheidt bovendien vier verschillende onderliggende dimensies van plaatsbetekenis: een individu kan een bepaalde betekenis aan een plaats toekennen en deze plaats daarmee *onderscheiden van andere plaatsen* en aansluitend daarop een *waardeoordeel* hebben over deze plaats. Ook kan een individu een persoonlijke relatie, *een persoonlijke geschiedenis* met de plaats in kwestie opbouwen doordat dit individu vaak op deze plaats komt en/of doordat er belangrijke levensgebeurtenissen plaatsvinden op deze plaats. Tenslotte kan men proberen zich de plaats eigen te maken of om de plaats *te veranderen*.

Figuur 4: Theoretisch model van het concept 'place attachment'.

Bron: Gustafson (2001).

6. Methodologie

In dit onderzoek staan twee zaken centraal: ten eerste de bijdrage van het dorps huis dan wel het multifunctionele centrum aan de ervaren leefbaarheid van verschillende individuen en ten tweede de band die deze individuen voelen met het gebouw als 'plaats'. Omdat de ervaren leefbaarheid en de gevoelde band met een 'plaats' hoogst persoonlijk zijn en omdat een 'plaats' door iedere betrokkene anders beleefd wordt, zal dit onderzoek in grote lijnen uitgevoerd worden volgens de etnografische en etnomethodologische traditie (O'Leary, 2004). De belevingswereld van de verschillende betrokkenen staat in deze traditie centraal en de betrokkenen worden zo vrij mogelijk gelaten om de woorden te kiezen waarmee zij deze belevingswereld willen omschrijven.

6.1 Kwalitatief

Omdat kwalitatief onderzoek het beste aansluit bij de gekozen insteek zal er gebruik gemaakt worden van diepte interviews. Het gebruik van de kwalitatieve methode geeft betere mogelijkheden om de subjectieve ervaringen van de betrokkenen in beeld te brengen. Verschillende betrokkenen kunnen zeer uiteenlopende leef- en denkwerelden hebben. De relaties die verschillende betrokkenen hebben met het dorps huis of het multifunctionele centrum en de waarde die de verschillende betrokkenen aan de plaats in kwestie toekennen zullen hierdoor sterk uiteenlopen. Plaatsbinding en leefbaarheid zijn bovendien twee concepten met een grote emotionele component. Het is moeilijk om emoties in taal te vangen en iedereen heeft hier zijn eigen manieren voor. Het vooraf vaststellen van antwoordcategorieën, zoals dat bij kwantitatieve dataverzameling vaak gebeurt, doet naar mijn mening geen recht aan de enorme diversiteit aan gedachtegangen en beweegredenen die respondenten kunnen hebben. Los hiervan stelt Davies (2011) dat in het onderzoek rondom het leven op het platteland meer kwalitatief onderzoek nodig is om tegenwicht te bieden aan de soms vertekende resultaten uit kwantitatieve onderzoeken rondom dit onderwerp. Om de respondenten de kans te geven zich zo vrij mogelijk te uiten is gekozen voor een los interviewschema, of eigenlijk meer voor het gebruik van een aantal interviewtrucs.

6.2 Case selectie

De keuze voor dorpshuis “de Warf” in Warfhuizen is gebaseerd op een leefbaarheidsonderzoek van studenten van de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen in Groningen (Bekkema et al., 2000). Dit onderzoek heeft speciaal aandacht voor de dorpen Pieterzijl, Warfhuizen en Borgweg. De onderzoekers schetsen een aantal mogelijke ontwikkelingsscenario’s voor deze dorpen. Deze ontwikkelingsscenario’s fascineerden mij en het leek mij interessant om te zien in welke mate de onderwerpen die in het onderzoek van Bekkema et al. (2000) aangesneden werden nog leefden in de belevingswereld van de respondenten anno 2012. Zowel het dorp Pieterzijl als het dorp Warfhuizen heeft tegenwoordig een dorpshuis en beide dorpen leken daarom geschikt als casus voor deze scriptie. Pieterzijl wordt in het onderzoek genoemd als schoolvoorbeeld van een marginaal woondorp en Warfhuizen wordt genoemd als voorbeeld van een communaal woondorp (zie hoofdstuk 2.3.6). Een verandering of uitsterving van deze ruraal-communale idylle was volgens bovengenoemd onderzoek de grootste bedreiging voor de dorpsbinding in Warfhuizen. Ik heb de keuze voor Warfhuizen als casus gemaakt omdat de ruraal-communale idylle mij persoonlijk erg interesseert.

Dorpshuizen en multifunctionele centra zijn zoals besproken in hoofdstuk 4 twee nauw verbonden concepten. Dorpshuizen hebben vaak nevenfuncties en multifunctionele centra hebben vaak een dorpshuisfunctie waardoor er sprake is van een glijdende schaal. Het dorpshuis in Warfhuizen is met zijn beperkte omvang en het beperkte aanbod aan nevenactiviteiten te positioneren aan de dorpshuis kant van deze glijdende schaal. Om het onderzoek wat te verbreden is er voor de tweede casus gezocht naar een gebouw dat meer voldoet aan het beeld van een MFC: een groter gebouw met veel verschillende functies en gebruikersgroepen. Gedurende de oriënterende gesprekken voorafgaand aan deze scriptie is het “MFC Engelbert” door verscheidene personen genoemd. Dit gebouw werd onder meer genoemd omdat het een relatief groot MFC is, omdat het een relatief nieuw MFC is, omdat er ook een voetbalclub gebruik maakt van dit MFC, wat uitzonderlijk is, en omdat dit MFC redelijk goed scheen te lopen. Dit waren voor mij allemaal goede redenen om eens te gaan kijken in Engelbert. In figuur 5 is te zien waar de beide plaatsen liggen op de kaart.

Figuur 5: Geografische ligging Warfhuizen (W) en Engelbert (E).

Bron: Digitale bibliotheek der Nederlandse letteren (2012).

6.3 Key informants

Voordat begonnen is met de interviews is op beide locaties contact gezocht met de beheerder van het gebouw in kwestie. Door middel van een gesprek met deze beheerder is geprobeerd om een beeld te krijgen van zowel de ontstaansgeschiedenis als het dagelijkse functioneren van het gebouw. Tijdens deze introductiegesprekken zijn ook alle betrokken doelgroepen geïdentificeerd.

6.4 Respondenten

In Warfhuizen heb ik 15 respondenten gesproken. Gedurende één van de zaterdagmiddagborrels hebben 4 respondenten aan een apart tafeltje hun eigen verhaal verteld. Ook zijn er 2 respondenten geïnterviewd terwijl andere bezoekers meeluisterden en/of af en toe een aanvullende opmerking maakten. Gedurende een dinsdagmiddag en vrijdagmiddag/avond heb ik op straat 4 respondenten geïnterviewd en waren 5 respondenten bereid me aan de deur of in de tuin, genietend van de zon, te vertellen wat zij dachten over het dorpshuis.

In Engelbert heb ik 22 respondenten gesproken. Gedurende verschillende middagen heb ik eerst een drietal sleutelfiguren gesproken. Het gaat hier om personeel van de school, peuterschool en kinderopvang. Deze personen spreken in deze scriptie, samen met sommige andere respondenten, als het ware voor de jongere kinderen omdat de ethische en methodologische vraagstukken rondom het interviewen van kinderen groot zijn. Daarnaast is er gedurende avonden gesproken met leden van de verschillende doelgroepen. Er is gesproken met een groepje senioren, met jongere en oudere leden van de voetbalclub, met vrijwilligers, met bezoekers van de spinning en met bezoekers van de jeugdsoos. Daarnaast is op straat en aan huis gesproken met 4 respondenten die nooit of bijna nooit in het MFC komen.

Bijna alle gevraagde individuen wilden meewerken aan het onderzoek. In Warfhuizen wilde een vijftal personen niet mee werken, omdat zij recentelijk hadden meegewerkt aan een onderzoek over hetzelfde onderwerp.

6.5 Interviews

Aan het begin van het interview heb ik elke respondent een mondelinge introductie gegeven. Deze introductie bevatte naast de voor de hand liggende zaken een kleine uitleg over het belang van Culturele Geografie (beter gezegd mijn visie daarop en dat is de volgende: mensen zijn in staat om plaatsen vorm te geven, maar worden ook gevormd door plaatsen. De plaatsen waar men komt zijn bij elkaar opgeteld de leefomgeving van een individu, tevredenheid met deze leefomgeving is bevorderlijk voor het ervaren levensgeluk. Om het geluk te optimaliseren maken mensen welbewuste keuzes om op bepaalde plaatsen zo veel of zo weinig mogelijk te zijn, of proberen zij de plekken waar zij zijn te veranderen).

Vervolgens werd het interview geopend met de vraag wat de persoon graag over het dorpshuis dan wel het multifunctionele centrum zou willen vertellen. Indien de respondent niet op gang kwam heb ik de vraag gesteld: hoe vaak kom je in het gebouw, waarom kom je daar en hoe beleef je dat? Om de respondent aan de praat te houden heb ik me naast de normale doorvraagmethodes bediend van een tweetal interviewtrucs: ik heb de respondent gevraagd om veranderingen door de tijd heen te beschrijven. Deze techniek is gebaseerd op het onderzoek van Stimuland (2011), waarin gebruik gemaakt wordt van wat Stimuland de Most Significant Change methode noemt. Ik heb de respondenten daarnaast gevraagd om

de plaats te vergelijken met soortgelijke plaatsen waar men heen gaat, of zou kunnen gaan, voor soortgelijke activiteiten. Gevraagd is hier naar overeenkomsten en verschillen.

Het gebruik van deze interviewtrucs is interessant omdat individuen (zoals beschreven in hoofdstuk 3) het oordeel over de leefbaarheid van de leefomgeving bepalen door deze leefomgeving te vergelijken met eerdere situaties en de situatie van anderen. Ook uit de literatuur rond het concept van “plaatsbinding” (zie hoofdstuk 5) kwam naar voren dat plaatsen in het dagelijks leven veelvuldig met elkaar vergeleken worden om op deze wijze te bepalen wat een plaats tot een specifieke plaats maakt.

Een interview zoals hierboven geschetst is wat Dunn (2010) een ongestructureerd interview noemt. George and Stratford (2010) omschrijven deze methode als “oral history” maar gaan daarbij uit van meerdere ontmoetingen en interviews. Het doen van meerdere interviews was voor dit onderzoek niet noodzakelijk.

6.6 Analyse

De interviews zijn allemaal getranscribeerd, wat heeft geleid tot iets meer dan 110 pagina's aan uitgeschreven gesprekken. Uit de verhalen van de respondenten is veel af te leiden over zowel de impact van het gebouw op de ervaren leefbaarheid als de band die de respondenten hebben met het gebouw in kwestie. De verhalen zijn geanalyseerd aan de hand van de verschillende besproken modellen en theorieën. Gekeken is hierbij in hoeverre de in de academische en beleidsmatige literatuur gedane theorieën en uitspraken ook leven in de denkwereld van de respondenten.

6.7 Ethische overdenkingen

Tijdens het uitvoeren van dit onderzoek is er, voor zover mogelijk, rekening gehouden met een aantal zaken. Er is geprobeerd om voorzichtig om te gaan met tegengestelde visies en eventuele spanningen tussen personen, zowel op het persoonlijke als het professionele vlak. Daarnaast is geprobeerd om persoonlijke waardeoordelen zo min mogelijk mee te laten wegen in de analyse.

7. Case A: “De Warf” in Warfhuizen

Het onderwerp van de eerste casestudy is het dorps huis “de Warf” in Warfhuizen.

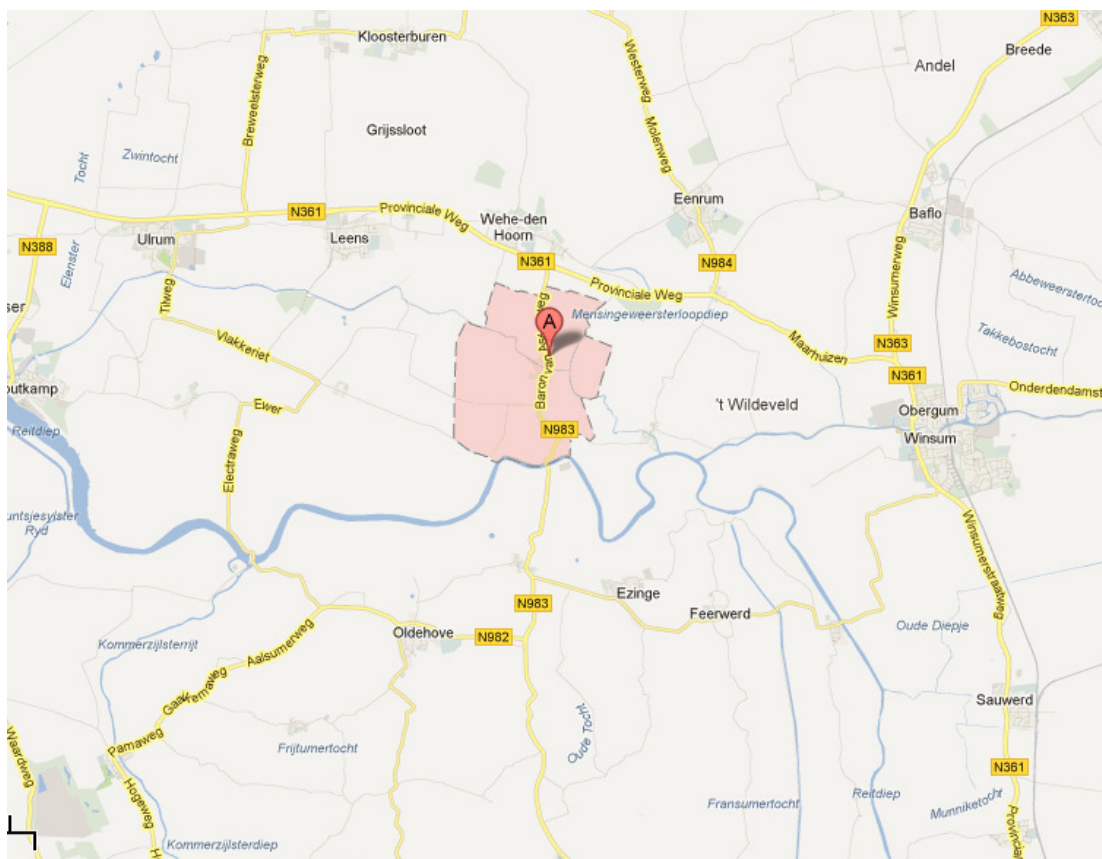

Afbeelding 1: Dorps huis “de Warf”.

7.1 Warfhuizen

Warfhuizen is een klein dorp in de provincie Groningen. Dit dorp ligt hemelsbreed ongeveer zestien kilometer ten noordnoordwesten van de stad Groningen en maakt onderdeel uit van de gemeente de Marne. Warfhuizen wordt omsloten door een aantal andere kleine dorpen waaronder Wehe-den Hoorn, Saaksum, Ezinge, Schouwerzijl, Aduarderzijl en Zuurdijk. Zoals te zien is in figuur 6 liggen een paar kilometer ten noorden van Warfhuizen de iets grotere dorpen Leens en Eenrum. Vijf kilometer ten oosten van Warfhuizen ligt het dorp Winsum.

Figuur 6: Warfhuizen en omgeving.

Bron: Google maps (2012a).

De plaatsnaam Warfhuizen betekent “huizencombinatie gelegen op een werf” en het dorp is ontstaan door het aan elkaar groeien van twee wierden. Voor zover bekend is de naam Warfhuizen voor het eerst in 1398 gebruikt (de Marne, 2012a). Het dorp ligt daar waar de Baron van Asbeckweg, een doorgaande weg die op de wegenkaart met N983 wordt aangeduid, het Warfhuisterloodiep kruist. Langs dit Warfhuisterloodiep is bebouwing gesitueerd en er zijn daarnaast drie kleine dwarsstraten op de Baron van Asbeckweg: de Schoolstraat, de Molenstraat en de straat genaamd Burum. De Burgemeester L. J. Wiersumstraat verbindt de Vaart Westzijde en de Baron van Asbeckweg waardoor er een driehoek ontstaat.

Het dorp telt in 2011, volgens cijfers van gemeente de Marne (2012b) 268 inwoners. Volgens de cijfers van het CBS was het gemiddelde inkomen per inwoner in 2010 18,8 duizend euro per jaar (CBS, 2012a). Het gemiddelde inkomen per inwoner van Nederland is 21.500 euro (CBS, 2012c).

Door het lage percentage kinderen en het relatief lage percentage senioren past het dorp wat bevolkingsopbouw betreft in geen van de vijf plattelandstypes. Over de instroom en herkomst van nieuwe bewoners zijn geen cijfers te vinden. Volgens het beeld dat unaniem door de respondenten wordt geschetst is het percentage aan nieuwe inwoners, al dan niet afkomstig uit de Randstad, in Warfhuizen echter hoog. De schattingen van de respondenten lopen uiteen van 50 tot 70 procent aan inwoners van buitenaf, de zogeheten import. Hierbij moet aangetekend worden dat uit de verhalen blijkt dat een ieder die niet in de onmiddellijke nabijheid van Warfhuizen is geboren als import wordt gezien, zelfs als de persoon in kwestie al 35 jaar in Warfhuizen woont. In het dorp zelf zijn weinig voorzieningen (een lijstenmakerij, een dorps huis en het dorp wordt aangedaan door een boodschappenbus) en de meeste bewoners gaan voor de dagelijkse boodschappen naar de dorpen Leens, Eenrum en Winsum. Voor de andere behoeftes is men aangewezen op de stad Groningen.

Uit de verhalen van de respondenten blijkt dat het contact met de wereld buiten het dorp per dorpsbewoner verschillend is. Het grootste deel van de dorpsbewoners gaat met enige regelmaat naar de stad Groningen, een deel van de dorpsbewoners werkt daar ook. In dit onderzoek gaan we ervan uit dat Groningen, als achtste stad van Nederland, groot genoeg is om gezien te worden als een plaats waar plattelandsbewoners in contact komen met de 'grote', 'stadse' wereld. Naast dit contact met Groningen is er uiteraard contact met de hierboven genoemde buurdorpen. Er zijn echter ook dorpsbewoners die weinig buiten het dorp komen, omdat zij tevreden zijn met wat zij hebben en/of omdat zij de wereld buiten het dorp te druk vinden.

Het indelen van Warfhuizen in een van de vijf plattelandstypen is lastig door alle verschillen in meetmethodes en resultaten en het ontbreken van veel cijfers. Op basis van de beschikbare gegevens, de beperkte bereikbaarheid en de uitlatingen van de respondenten lijkt Warfhuizen het best omschreven te worden als gesloten platteland, met daarbij de kanttekening dat in Warfhuizen het contact met de stad Groningen intensief is en relatief veel van de dorpsbewoners buiten de regio zijn opgegroeid.

Als positieve punten van het leven in Warfhuizen worden door de bewoners de rust, de aantrekkelijkheid van het Groningse landschap en de nabijheid van de stad Groningen

genoemd. Het geroddel en gekibbel in het dorp, het relatief lage aantal gelijkgestemde personen met dezelfde interesses en de afwezigheid van lokale voorzieningen zijn genoemd als negatieve punten.

7.2 Sociale cohesie in Warfhuizen door de jaren heen

De respondenten die al langer in Warfhuizen wonen kunnen zich nog goed het grote aantal verschillende winkels en café 's herinneren dat ooit aan de Baron van Asbeckweg gevestigd was. Deze dorpsbewoners vinden het verdwijnen van deze voorzieningen jammer (dit komt overeen met de literatuur, zie hoofdstuk 2.1 (Van Dam, 1995; Knol, 2009)) en ze zijn zich ervan bewust dat met het verdwijnen van deze voorzieningen ook ontmoetingsplekken zijn verdwenen (zie hoofdstuk 3.2 (Cabras & Reggiani, 2010; Clarke & Banga, 2009)). Bijna alle respondenten hebben daarnaast, afzonderlijk van elkaar, gesteld dat het recente verdwijnen van de basisschool uit het dorp grote negatieve gevolgen heeft gehad voor de cohesie en dus ook de leefbaarheid in het dorp (zie hoofdstuk 3.1 (Simon et al., 2007)). De kinderen gaan nu naar verschillende scholen in grotere dorpen. De kinderen, maar natuurlijk ook de ouders uit Warfhuizen, komen hierdoor minder met elkaar in contact. In het dorpshuis wordt met enige regelmaat wat georganiseerd voor de kinderen om alsnog de samenhang enigszins te bevorderen. Er zijn de afgelopen jaren weer een aantal kinderen geboren in Warfhuizen en daar is men blij mee:

“dus ja, kinderen verbinden enorm hé, die spelen over en weer en die lopen door het dorp, mensen gaan kinderen halen en brengen en je maakt een praatje. Dat werkt gewoon.”

(Warfhuizen, citaat 1)

De verminderde cohesie in het dorp wordt door de dorpsbewoners onder meer toegeschreven aan de toegenomen mobiliteit, het verdwijnen van de basisschool en andere voorzieningen (zie hoofdstuk 2.1 (Harms, 2008)) en de komst van nieuwe bewoners. Als gevolg van het toegenomen autobezit is het sociale netwerk uitgespreid over een groter gebied en zijn plattelandsbewoners over het algemeen minder aangewezen op de eigen burens. De komst van nieuwe bewoners en de diversiteit aan beroepen, achtergronden en levensstijlen van deze bewoners heeft daarnaast tot gevolg gehad dat de dorpsbewoners minder overeenkomsten en raakvlakken hebben. Als gevolg hiervan doen zij minder zaken samen en hebben zij ook minder om over te praten. Een dorpsbewoner zegt hierover:

“...dat eiland gevoel. Iedereen op zijn eigen plekje en de stad is dichterbij geworden. Dus de sociale armoede die is niet meer zo groot als vroeger. Je kunt er uit gaan, naar de stad of het volgende dorp. Er zijn genoeg dingen te doen. Mensen zijn mobieler geworden. En ook, dat heeft er mee te maken, vroeger was het een arbeiderskolonie zo een dorp, iedereen had dezelfde geest. Maar er zijn nu zoveel verschillende geesten en niet alle geesten passen bij elkaar.”

(Warfhuizen, citaat 2)

De toegenomen soevereiniteit van het individu heeft volgens de respondenten geleid tot een afname van de sociale controle. De meerderheid van de respondenten geeft aan het persoonlijk prettig te vinden dat iedereen zijn eigen gang kan gaan. Toch geven meerdere respondenten ook aan dat de dorpsbewoners elkaar wel steunen wanneer iemand in een lastige situatie zit. Een aantal bewoners schetst hiermee een beeld van een dorpsgemeenschap waarin de positieve kanten van een grote individuele vrijheid verenigd zijn met de positieve kanten van sociale controle. Toch zijn er ook dorpsbewoners die stellen dat het grootste deel van de onderlinge beleefdheid in het dorp enkel schone schijn is. Deze respondenten hebben zonder namen te noemen aangegeven dat niet iedereen altijd even goed met elkaar kan opschieten.

Volgens de oudere bewoners is dit niet nieuw en is er in het dorp sinds jaar en dag een tweedeling geweest tussen de boeren en de middenstand. Volgens sommige respondenten vervaagden deze tegenstellingen in de jaren zestig en zeventig, maar ze zijn – in meer of mindere mate versterkt door de instroom van relatief welvarende ‘buitenstaanders’ met andere levenspatronen en vaak een hoger opleidingsniveau – nooit helemaal verdwenen. Deze tegenstellingen worden op dit moment door vele dorpsbewoners intensief beleefd.

Een aantal van deze tegenstellingen komt tot uiting in de verhalen over het dorpshuis, en een aantal van de tegenstellingen wordt klaarblijkelijk ook gevoed door gebeurtenissen in en rondom het dorpshuis. Zo worden de tegenstellingen tussen nieuwkomers en oudere bewoners versterkt door kwesties rondom het bestuur van het dorpshuis en de dorpsvereniging. Een bij deze kwesties niet direct betrokken dorpsbewoner zegt hierover:

“Vijf jaar terug waren nog meer de authentieke dorpsbewoners in het bestuur. En toen zijn er van buitenaf, vanuit Den Haag of weet ik veel, de Randstad, mensen in het bestuur gekomen die wel ontzettend veel subsidies binnen halen maar ook wel een beetje de macht over zijn gaan nemen. En de echte autochtonen, die voelen zich misschien, maar ik praat nu voor een ander, een beetje gepasseerd. Dat zou kunnen...”

(Warfhuizen, citaat 3)

In deze uitspraak is terug te zien dat in Warfhuizen sommige dorpsbewoners beter om kunnen gaan met de institutionele omgeving (zie hoofdstuk 4 (Remmers et al., 2000)) en de daaruit voortkomende geldstromen (zie hoofdstuk 4 (Enbersen en Meesterberends, 2004)) dan sommige andere dorpsbewoners en mede daardoor beter in staat zijn om invloed uit te oefenen op de inrichting van het dorpshuis als plaats.

7.3 De geschiedenis van dorpshuis “de Warf”

Het dorpshuis “de Warf” ligt, zoals te zien is in figuur 7, ongeveer midden in het dorp aan het water. Over het ontstaan van het dorpshuis was bij mijn respondenten niet heel veel bekend. Het gebouw is door een lokale houtfabrikant tegen een zachte prijs gebouwd en was klaar op 21 maart 1967. De avond van het openingsfeest is een slechtziende jongen het water ingelopen en verdronken. Na deze slechte start zijn er veel positieve dingen gebeurd in dit dorpshuis. De verschillende respondenten herinneren zich de borrels, feesten en het verenigingsleven in het dorpshuis. De animo en het enthousiasme van de dorpsbewoners is in de herinnering van de respondenten per periode verschillend.

7.4 Doelstelling

De doelstelling van het bestuur van het dorpshuis is het beste samen te vatten als het uitbreiden van het contact tussen de dorpsbewoners (Warfhuizen, 2008).

7.5 Het gebouw

Het gebouw heeft tegenwoordig een grote (100 personen) en een kleine (50 personen) zaal en nog een commissiekamer. Achter het gebouw ligt een terras en een grasveld met daarop een jeu de boules baan. In de winter kan dit grasveld gebruikt worden als ijsbaan. Het gebouw wordt op dit moment gebruikt als stembureau, toneelzaal, uitvaartgelegenheid, vergaderruimte, als onderdak voor verenigingen en als zalencentrum.

Figuur 7: Dorpshuis “de Warf” (aangegeven als stichting De Warf) en omgeving.

Bron: Google Maps (2012a).

7.6 Gebruikersgroepen en openingstijden

Het dorps huis biedt onderdak aan een aantal verenigingen: De damesbiljartclub, de herenbiljartclub, de fotovereniging en de zangvereniging maken ieder op een vaste avond gebruik van het dorps huis. De leden van deze verenigingen bestaan volledig of voornamelijk uit bewoners van Warfhuizen. Daarnaast is er eens in de maand ruimte voor een muziekvereniging uit Ezinge en worden er incidenteel culturele activiteiten georganiseerd. Ook wordt het dorps huis verhuurd voor het geven van feesten.

Daarnaast biedt het dorps huis sinds 2011 ook onderdak aan de duivenclub uit Wehe – den Hoorn. Deze club is hierheen verhuisd nadat het gebouwtje waarin zij zaten plaats moest maken voor nieuwbouw. De gemeente de Marne wilde geen vervangende behuizing ter beschikking stellen. Omdat er geen alternatieven waren heeft de duivenclub een deel van zijn soevereiniteit ingeleverd en is gebruik gaan maken van de ruimtes van dorps huis “de

Warf". Tot voor kort was er ook een logopedist werkzaam in het gebouw. De belangstelling voor logopedie is echter afgenomen mede doordat logopedie niet meer in het basispakket zit en aanvullend moet worden verzekerd.

Uit het bovenstaande blijkt dat het dorps huis in Warfhuizen meerdere functies heeft en dat dit functieaanbod ook aan verandering onderhevig is. Ook blijkt dat de verandering in het functieaanbod soms het gevolg is van maatschappelijke processen die buiten de controle van de bewoners van Warfhuizen liggen.

7.7 Bewoners over het dorps huis nu: wel of niet bezoeken en waarom?

De bewoners van Warfhuizen zijn met betrekking tot het bezoek aan het dorps huis op te delen in drie groepen, namelijk de vaste kern, de mensen die af en toe komen en de mensen die (bijna) nooit in het dorps huis te vinden zijn. Leden van de verschillende groepen hebben hun eigen redenen om wel of niet naar het dorps huis te gaan. Binnen deze drie groepen is natuurlijk variatie maar toch zijn veel van de antwoorden van eenzelfde strekking.

Interessant is het om te zien dat de meeste respondenten ook de beweegredenen van mensen uit de andere groepen duidelijk weten te verwoorden. Voor de bewoners van Warfhuizen zal het onderstaande daarom waarschijnlijk weinig nieuws bevatten.

Kort samengevat komt een deel van de bewoners van Warfhuizen erg graag in het dorps huis omdat ze het gezellig vinden om er samen te zijn met de overige (gelijkgestemde) dorpsbewoners. Deze vaste kern van dorps huisbezoekers bestaat voor het grootste deel uit dorpsbewoners van middelbare leeftijd.

Een ander deel van de bewoners van Warfhuizen komt weinig of niet in het dorps huis. Jongere ouders hebben het bijvoorbeeld vaak te druk met de kinderen en het werk. Vaak werken beide ouders buiten het dorp en zitten de kinderen buiten het dorp op school. De sociale contacten zijn daardoor ook verspreid over de omgeving (zie hoofdstuk 2.1 (Vermeij en Mollenhorst, 2008)). Maar ook sommige dorpsbewoners zonder kinderen hebben teveel bezigheden om vaak naar het dorps huis te gaan. Als er tijd vrij is dan bezoekt men het dorps huis. De volgende quote verwoordt de houding van deze groep ten opzichte van het dorps huis:

“Nou soms kom ik een tijd niet en dan merk je toch dat je weinig dorpsbewoners tegen komt, dus ik vind het wel belangrijk om af en toe even een biertje te drinken. Dat je wat mensen tegenkomt anders ben je toch al snel iemand die zich een beetje afzondert hé, dat is niet mijn bedoeling, maar soms door je werk kun je niet altijd komen. maar het is wel leuk om mensen te kunnen treffen. Dat is voor het sociale gevoel, voor het babbeltje en op zich vind ik dat wel leuk. Soms ben ik maanden hier niet en dan vind ik dat jammer. En dan ga ik weer. En dan merk je dat je toch wel weer even een vreemde bent in het dorps huis als je een aantal maanden niet bent geweest.”

(Warfhuizen, citaat 4)

Nog een ander deel van de bewoners van Warfhuizen mijdt het dorps huis omdat zij zich er niet (meer) thuis voelen. Sommige dorpsbewoners voelen zich niet thuis in het dorps huis omdat zij het gevoel hebben niet geaccepteerd te worden door de overige bezoekers. Volgens deze respondenten vormt een deel van de bezoekers een groep die naar elkaar toe trekt zodra er een ander element het dorps huis betreedt.

“Maar ze beginnen nu echt.... en of ze het zelf door hebben dat weet ik niet, maar ze beginnen nu echt groepjes te vormen aan de bar. En als je daar dan binnenkomt dan kun je daar niet tussen en die zit met die te praten.... en dan zoek je een plekje. Maar het kan zijn dat je alleen blijft zitten. Ja, je moet wel iemand aanspreken dan...vroeger was het van: oi, moi, kom er even bijzitten. Ik weet niet wat dat is maar het is niet meer zoals twintig jaar geleden.”

(Warfhuizen, citaat 5)

Ook sommige respondenten die zelf nog wel naar het dorps huis gaan delen deze mening. De groep wordt volgens de respondenten gevormd op basis van overeenkomstig gedachtegoed en een overeenkomstige manier om over dit gedachtegoed te communiceren. De gesprekken die hieruit voortkomen zijn niet voor een ieder even interessant of bevredigend. Meerdere respondenten hebben aangegeven dat zij en sommige anderen in het dorp dit vervelend vinden of zich hierdoor buitengesloten voelen. Een dorpsbewoner zegt hierover:

“Sindsdien ga ik niet zo vaak, het is toch een bepaalde kern die er zit. Dat is heel snobistisch. Vind zichzelf heel intellectueel, en hebben gestudeerd enne...en ik vind het juist van intelligentie getuigen als je gewoon iedereen in zijn waarde laat en mensen laat zijn wie ze zijn. En ik heb het gevoel dat ik totaal niet geaccepteerd wordt zo als ik ben. En dan denk ik van laat maar zitten.”

(Warfhuizen, citaat 6)

Uit de bovenstaande uitspraken blijkt dat sommige respondenten sociale drempels ervaren waardoor zij het dorps huis als plaats minder positief ervaren (zie hoofdstuk 1 (Sibley, 1995)).

Tenminste een deel van deze gevoelens is bij de vaste kern bekend en het bestuur van het dorpshuis doet dan ook zijn best om het minder betrokken deel van de dorpsbewoners meer bij het dorpshuis te betrekken. Dit doen zij door te proberen wat afwisseling aan te brengen in de activiteiten en door mensen te stimuleren om zelf initiatief te nemen en dingen te organiseren. Desondanks heeft niet iedereen in Warfhuizen het gevoel dat het bestuur het serieus neemt als er zaken aangedragen worden.

7.8 Bewoners over de vraag of het dorpshuis belangrijk is voor de ervaren leefbaarheid

Op de vraag of het dorpshuis belangrijk is voor de ervaren leefbaarheid antwoorden de verschillende groepen uiteenlopend. De vaste kern aan bezoekers stelt dat het dorpshuis onmisbaar is omdat er verder geen ontmoetingsplaatsen zijn in het dorp. De groep die af en toe komt stelt dat het niet noodzakelijk maar wel erg fijn is dat er een dorpshuis is waar wat dingen georganiseerd kunnen worden en waar je af en toe binnen kunt lopen om (een selectie) van de dorpsgenoten te ontmoeten. De laatste groep, de groep die (bijna) nooit in het dorpshuis komt is onder te verdelen in meerdere groepen. Sommige respondenten stellen dat het dorpshuis wel belangrijk is maar niet voor hen zelf, sommigen stellen dat het dorpshuis nu niet zo heel belangrijk is maar dat wel is geweest en misschien weer worden gaat en voor sommigen is het dorpshuis van geen enkel belang.

De mensen die nooit of weinig in het dorpshuis komen verkiezen het om op andere plaatsen te vertoeven dan in het dorpshuis. Deze plaatsen zijn per persoon verschillend en de keuze om niet naar het dorpshuis te gaan hangt samen met de waardering voor deze andere plaatsen. Zo zijn er personen die het dorpshuis gezellig vinden maar het op andere plekken nog gezelliger vinden. Veel van deze andere plekken waar deze personen heen gaan voor sociale contacten bevinden zich in de stad Groningen. Aan de andere kant zijn er ook respondenten die wel naar het dorpshuis gaan terwijl zij aangeven het daar niet altijd even leuk te vinden. Men bezoekt het dorpshuis alsnog, bij gebrek aan betere alternatieven of vanwege pragmatische redenen zoals de nabijheid van het dorpshuis. De keuze van mensen om wel of niet te naar het dorpshuis te gaan zegt hierdoor niet per definitie iets over de mate waarin mensen het dorpshuis waarderen.

Het is kort samengevat bijzonder lastig om een antwoord te geven op de vraag of het dorpshuis een belangrijke functie vervult. Vastgesteld kan worden dat het niet vanzelfsprekend is dat een dorpsbewoner gebruik maakt van het dorpshuis en dat de keuze om wel of niet naar het dorpshuis te gaan sterk wordt beïnvloed door de overige keuzemogelijkheden en de mate waarin men zich thuis voelt bij de mensen die op dat moment in het dorpshuis te vinden zijn. Het dorpshuis vervult, zo blijkt uit de verhalen echter nog meer functies in Warfhuizen.

7.9 De rol van het dorpshuis in de identiteitsvorming

Het is interessant om te zien hoe veel emoties het dorpshuis oproept bij de dorpsbewoners. Het dorpshuis is duidelijk een plaats waar tegenstellingen tussen bewonersgroepen aan het licht komen. Zo werd, om maar een voorbeeld te noemen, in de aanloop naar een interview de term ‘de dorpshuismensen’ gebruikt om een bepaald deel van de dorpsbewoners aan te duiden. Het dorpshuis lijkt hiermee een belangrijke rol te spelen in het van elkaar onderscheiden en categoriseren van mededorpsbewoners. Het aan het licht komen van tegenstellingen kan ook positief zijn; ze worden hiermee namelijk ook bespreekbaar en de verschillende groepen kunnen inzicht krijgen in elkaars beweegredenen.

7.10 Dakdelen

Dorpshuis “de Warf” biedt zoals hierboven beschreven onderdak aan verschillende verenigingen. Hoewel de verenigingen doorgaans niet tegelijkertijd in deze ruimtes te vinden zijn, delen zij de ruimtes van het gebouw. De meeste verenigingen die gebruik maken van het dorpshuis zijn dorpsverenigingen waarvan enkele van de leden ook bij andere activiteiten aanwezig zijn. In sommige gevallen zijn deze leden ook actief in het bestuur van het dorpshuis, of als vrijwilliger. Dezelfde ruimtes die door de verenigingen worden gebruikt worden ook verhuurd aan incidentele gebruikers. Het bestuur van stichting “de Warf” coördineert de verhuur van de faciliteiten. Het bestuur wordt bijgestaan door een aantal vrijwilligers. Het werken met vrijwilligers heeft volgens sommige respondenten als nadeel dat er onduidelijkheid en onenigheid kan zijn over verantwoordelijkheden en richtlijnen voor bijvoorbeeld schoonmaak en onderhoud:

“En nu heb je vijftwintig man die allemaal de baas zijn en toen had je er maar twee. Klaar. Snap je wat ik bedoel? En als je dan een eigen dorpshuis hebt, dan maak je het ook allemaal schoon. Iedereen wil graag achter de bar staan hé, maar niemand met een wc borstel.”

(Warfhuizen, citaat 7)

Ook vinden sommige minder intensief betrokken respondenten dat het, wanneer men het dorpshuis wil verbeteren, efficiënter is om de handen uit de mouwen te steken dan om te vergaderen.

Er zijn ook gebruikers die niets met het reilen en zeilen van het gebouw te maken hebben maar het alleen op vastgestelde tijden gebruiken. De leden van de duivenclub uit Wehe-den Hoorn bijvoorbeeld zijn praktisch niet betrokken bij de overige activiteiten. Een lid van de duivenclub over de overige activiteiten en de overstap van het oude onderkomen naar dorpshuis “de Warf”:

“Daar weet ik helemaal niks van. Ja, op zaterdagavond hebben ze hier een gezellig avondje. Dan komen de dorpsbewoners hier bij elkaar. En logopedie wordt er gegeven, dat weet ik ook. En voor de rest weet ik het niet. Vroeger, toen hadden we het in eigen beheer, je verdiende wat meer aan de consumpties. Hier moeten we muntjes halen, ben je een kwartje duurder uit. Maar goed, hier huren we het en hebben we er verder geen omkijken meer naar.”

(Warfhuizen, citaat 8)

Het inleveren van de eigen autonomie wordt voor de duivenclub gecompenseerd door de verminderde onderhoudswerkzaamheden en organisatorische inspanningen.

7.11 Hoe zouden de respondenten het willen hebben?

Bij een aantal van de respondenten leeft een nostalgisch verlangen naar vervlogen tijden waarin de omgang tussen de dorpsbewoners wat algemener was en de feesten in het dorpshuis wat uitbundiger en gezelliger waren.

Hiernaast is er nog een aantal kleine wensen waar meerdere respondenten onafhankelijk van elkaar over zijn begonnen. De meest gehoorde wens is het zaterdag open blijven gedurende de zomermaanden, de tweede wens is het af en toe draaien van een muzikje en/of het anderszins opfleuren van de dorpsborrel. Daarnaast is er veel gesproken over beter onderhoud van het jeu de boules veldje.

7.12 Beheer en financiering

Het dorps huis in Warfhuizen ontvangt geen exploitatiesubsidie. De inkomsten komen uit de consumpties en de verhuur van de zalen. Het gebouw is eigendom van stichting “de Warf” waardoor de vaste lasten beperkt zijn. Wel wordt er elke maand een aflossing gedaan op een langlopende lening bij de gemeente. De zaalhuur is laag voor leden van de dorpsvereniging. Voor onderhoud kan subsidie aangevraagd worden bij de gemeente. Voor de recente verbouwing is daarnaast subsidie aangevraagd bij verscheidene fondsen.

7.13 Toekomst

Sommige respondenten, met name de leden van de vaste kern, verwachten in de toekomst meer culturele activiteiten met een grotere opkomst. Toch zijn er ook veel respondenten die denken dat de tegenstellingen tussen de verschillende bewoners zo groot zijn en zo intensief ervaren worden dat de verschillende groepen niet snel nader tot elkaar zullen komen en dus ook niet vaak tegelijkertijd in het dorps huis zullen zijn. Een van de dorpsbewoners verwoordt dit op de volgende manier:

“Als je hier vrijwilligers nodig hebt voor de ene party dan moet je aan de ene kant van het dorp wezen en als je vrijwilligers nodig hebt voor de andere party dan moet je daar wezen.”

(Warfhuizen, citaat 9)

7.14 Plaatsbinding met “de Warf” in Warfhuizen

Uit de verhalen blijkt dat het vooral de sociale gebeurtenissen tussen personen zijn die het dorps huis voor respondenten tot een plaats maken. Slechts een beperkt aantal van de respondenten nam de moeite om fysieke kenmerken van het gebouw te bespreken en wanneer dit gebeurde was dit als zijweg. De positieve gedeelde momenten met gelijkgestemde mensen en daarnaast ook de minder positieve gedeelde momenten met minder gelijkgestemde mensen bepalen grotendeels het eindoordeel van de respondenten over het dorps huis als plaats.

Bezien vanuit het model van Gustafson (2001) is de betekenis die respondenten hechten aan de het dorps huis als plaats vooral gebaseerd op de dimensies “self” en “others” en de relatie

tussen deze twee dimensies. Gezien vanuit het model van Scannell en Gifford (2010) is het dorpshuis als plaats vooral een sociale arena.

De binding die dorpsbewoners met deze plaats voelen is vooral gebaseerd op herinneringen. In de verhalen van de respondenten met de meeste positieve herinneringen aan het dorpshuis was welzeker topophilia (Tuan, 1975) aanwezig. Geen van de respondenten had veel moeite om een waardeoordeel over de plaats te vormen. Voor het vormen van een waardeoordeel is het noodzakelijk dat de plaats onderscheiden wordt van andere plaatsen. Dit betekent dat het dorpshuis voor de respondenten een op zichzelf staande plaats is.

7.15 Conclusie: dorpshuis belangrijk voor de leefbaarheid?

Het antwoord op de hoofdvraag is zeer persoonsgebonden. Het dorpshuis wordt niet door iedereen even vaak bezocht en heeft daardoor ook voor iedereen een andere impact op de ervaren leefbaarheid. Bij het denken over de impact van het gebouw op de ervaren leefbaarheid moet men in ogenschouw nemen dat het dorpshuis slechts één van de vele plekken is waar de dorpsbewoners tijd door kunnen brengen. De verschillende dorpsbewoners hebben allemaal een ander levensverhaal en een andere dagelijkse routine waardoor de overige plaatsen waarmee het dorpshuis moet 'concurreren' voor iedereen anders zijn. Kort samengevat kan men zeggen dat het dorpshuis een grote bijdrage levert aan de ervaren leefbaarheid van de groep mensen die vaak in het dorpshuis komen, een beperkte bijdrage levert voor de mensen die er af en toe komen en een zeer beperkte bijdrage levert voor de mensen die er nooit komen. Hiernaast levert het dorpshuis voor de verschillende individuen een bijdrage aan het structureren van informatie over de mededorpsbewoners en de onderlinge relatie tussen deze bewoners.

7.16 Opmerkelijke zaken

Het is vanuit de culturele geografie gezien niet meer dan voor de hand liggend dat verschillende individuen plaatsen en gebeurtenissen verschillend beleven. Ook is het algemeen bekend dat verschillende individuen, zelfs als zij buren zijn, in totaal verschillende werelden kunnen leven. Ook is het bekend dat deze werelden kunnen conflicteren. Toch moet ik zeggen dat ik getroffen werd door de intensiteit waarmee deze tegenstellingen door sommige respondenten ervaren worden. Het feit dat verschillend gedachtegoed, al dan niet

het gevolg van een verschil in opleidingsniveau en/of sociaal economische status gedurende verschillende levensfasen, een dermate grote rol kan spelen als uiteendrijvende kracht in een gemeenschap zet aan tot denken.

8. Case B: Het “MFC Engelbert” in Engelbert

Het onderwerp van de tweede casestudy is het “MFC Engelbert” in Engelbert.

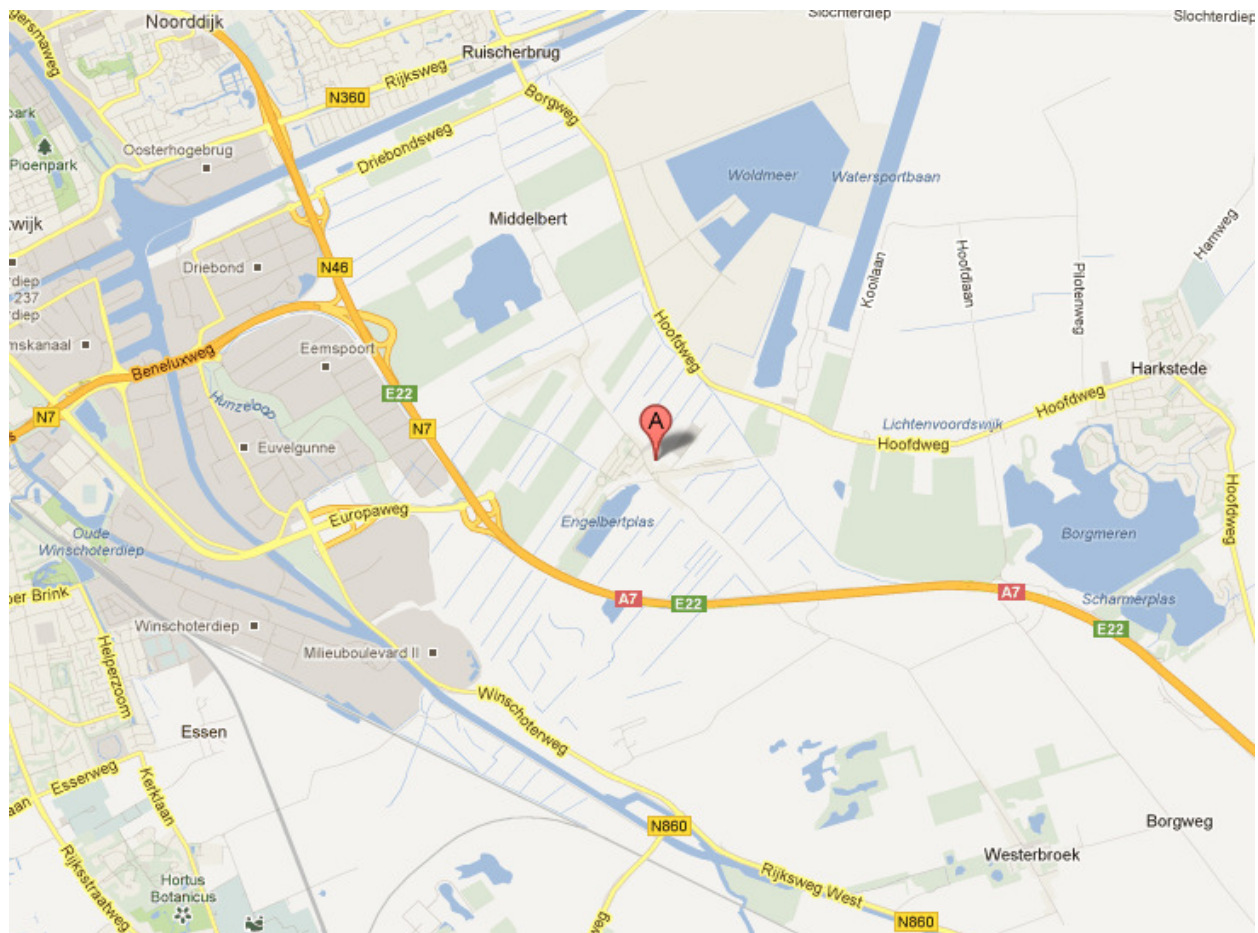

Afbeelding 2: “MFC Engelbert” in Engelbert.

8.1 Engelbert

Engelbert is een dorp ten oosten van Groningen. Zoals te zien is in figuur 8 ligt tussen het dorp en de stad het industrieterrein Driebond. De afstand tot het stadscentrum is hemelsbreed een kilometer of acht en de wijk Lewenborg ligt twee en een half tot drie kilometer ten noorden van Engelbert. Drie kilometer ten oosten van Engelbert ligt het dorp Harkstede. Engelbert wordt vaak in één adem genoemd met Middelbert, Euvelgunne en Ruischerhoogebrug.

Figuur 8: Engelbert en omgeving.

Bron: Google Maps (2012b).

Engelbert is van oorsprong een lintdorp met bebouwing langs de Engelberterweg en de Woldjerspoorweg. In totaal bestaat Engelbert in 2011 uit 375 huizen (Groningen, 2012). In 2012 had het dorp Engelbert 854 inwoners (Groningen, 2012). Het gemiddelde jaarinkomen van deze inwoners was in 2010 21.800 euro (CBS, 2012b). Hiermee hebben de inwoners van Engelbert een inkomen dat net boven het nationale gemiddelde van 21.500 euro ligt (CBS, 2012c). Engelbert wordt door de respondenten neergezet als een veilige omgeving.

Engelbert staat daarnaast volgens de belangenvereniging MEERdorpen (2009) bekend om de dorpse uitstraling en de mooie natuur. Het Engelberterbad en de aangrenzende camping trekken ieder seizoen dan ook een behoorlijk aantal recreanten aan. Naast dit natuurbad staat er in het dorp nog een historisch kerkje, een basisschool, een kroeg en een (eet)café. Een aantal bewoners heeft een zaak aan huis en er is een aantal winkels in detailhandel.

Hiernaast heeft Engelbert een voetbalclub en een ijsbaan, beide nauw verbonden met het MFC dat centraal staat in deze scriptie.

De bewoners van Engelbert roemen zelf de natuur, de rust, het dorpse karakter, het grote en veelzijdige verenigingsleven en de nabijheid van de stad Groningen. Een bewoner zegt hierover:

“Het is dorps, dat is lekker. Je hebt ook het natuurbad, ijsbaan, schooltje. En je hebt alle gemakken van de stad binnen handbereik en dat veilige en vertrouwde van een dorp.”

(Engelbert, citaat 1)

In deze uitspraak is, evenals in veel andere uitspraken van respondenten, de beleefde dichotomie tussen stad en platteland goed zichtbaar (zie hoofdstuk 2 (Emmery, 2009; Williams, 1976)). Met de aanwezigheid van relatief veel voorzieningen (onder meer een basisschool, MFC, kroegen en detailhandel), de regiofunctie van de voorzieningen en de aanwezigheid van recreatieve voorzieningen lijkt Engelbert tot het “dorpse platteland” (Vermeij & Mollenhorst, 2008) te behoren. Ook de bevolkingsopbouw in Engelbert voldoet aardig aan dit ideaalbeeld. Het inkomen van de dorpsbewoners, de nabijheid van de stad Groningen en de mate waarin het leven van de bewoners verweven is met deze stad maakt dat Engelbert ook doet denken aan het “elitaire platteland” (Vermeij & Mollenhorst, 2008).

8.2 Sociale cohesie in Engelbert door de jaren heen

De respondenten vinden het heel plezierig dat veel mensen in het dorp elkaar kennen zonder de deur bij elkaar plat te lopen. Ditzelfde beeld wordt geschetst door een jaarlijks terugkerende recreant die stelt dat de mensen close zijn met elkaar maar toch ook zeer gesteld op de eigen persoonlijke vrijheid. De integratie van nieuwe bewoners schijnt eenvoudig te gaan aangezien meerdere respondenten de open armen roemen waarmee zij in Engelbert ontvangen zijn. Een relatief nieuwe bewoner van Engelbert:

“Nou ja mensen die lang op een dorp wonen die hebben een hele geschiedenis met elkaar en herinneringen misschien meer. Maar je wordt wel opgenomen hier in het dorp. Het is niet zo dat ik me hier niet thuis voel. En dat vind ik heel prettig. “

(Engelbert, citaat 2)

Kort samengevat schetsen alle respondenten ruwweg hetzelfde beeld van Engelbert: een nauw verbonden gemeenschap die nieuwe bewoners zelf de keus laat of zij bij deze gemeenschap betrokken willen worden.

Het wordt onder de respondenten namelijk breed onderkend dat er ook dorpsbewoners zijn die helemaal geen behoefte hebben aan contact met de burens en buurt. In de jaren negentig is het inwonersaantal van het dorp flink gegroeid door de nieuwbouw van huizen aan het Lintdal, het Vrijdal en de Lintweg. Oorspronkelijk waren er specifieke eisen verbonden aan het wonen in Engelbert om de intrek van minder betrokken dorpsbewoners te voorkomen. De eisen voor nieuwkomers zijn echter snel versoepeld en de nieuwbouwwijk heeft in ieder geval een aantal (tijdelijke) bewoners gekregen die minder aandacht en tijd in de buurtgemeenschap willen investeren. Voor sociale contacten gaan deze bewoners veelal naar de stad Groningen. Volgens sommige oudere bewoners heeft dit de onderlinge verbondenheid in Engelbert aangetast. Deze mening wordt niet door iedereen gedeeld, volgens andere respondenten is er nog zeker sprake van een sterke binding tussen in ieder geval een groot deel van de dorpsbewoners. Er zijn alleen ook mensen in het dorp komen wonen die zich hieraan onttrekken. Een Engelberter verwoordt dit als volgt:

“Er is geen splitsing in die zin.. maar je moet begrijpen als je uit de stad komt... sommigen hebben helemaal niks met dat dorpsgebeuren, die zijn liever op zichzelf. Nou dat is ook prima dat moet iedereen voor zichzelf weten. Maar de mogelijkheden zijn er wel. Je kunt altijd een beetje integreren als je dat wilt. Maar goed als je daar geen affiniteit mee hebt dan houdt het op. Maar er is geen tweestrijd of zo. Leven en laten leven zo gaat dat een beetje.”

(Engelbert, citaat 3)

De ‘trek naar buiten’ (zie hoofdstuk 2.1 (Huigen, 1996)) is hiermee in Engelbert duidelijk zichtbaar. In Engelbert lijken de bewoners te proberen om de fysieke, psychische en sociale drempels tussen oude en nieuwe dorpsbewoners zo klein mogelijk te houden (zie hoofdstuk 1 (Sibley, 1995)).

8.3 De geschiedenis van “MFC Engelbert”

Het multifunctionele centrum Engelbert is in 2004 gereedgekomen na een jarenlang proces van overleg en afstemming. Dit proces begon nadat de dorpsbewoners in 1996 geconstateerd hadden dat meerdere voorzieningen in Engelbert structurele problemen hadden met de huisvesting. In het bijzonder de accommodaties van de peuterspeelzaal, de jongerensoos en de ijsbaan waren in slechte staat en ook voor het verenigingsleven, waar

veel senioren aan deelnemen, was te weinig ruimte. In de loop der jaren zijn naast de peuterspeelzaal, de jongerensoos, de ijsbaan en de verschillende verenigingen ook de voetbalclub, een kinderdagverblijf en een organisatie voor buitenschoolse opvang bij het project betrokken geraakt. De plaatselijke basisschool is ook nauw verbonden met het multifunctionele centrum: de gymles wordt in de sportzaal van het centrum gegeven. Economische motieven waren in dit proces van overleg, samen met de behoefte om bevolkingsgroepen met elkaar in contact te brengen, de belangrijkste reden om te proberen alle voorzieningen samen te voegen in een gebouw (zie hoofdstuk 4 (Ball en Van der Kooij, 2004)). De huidige beheerder van het gebouw, Ali Knollema, is zich er van bewust dat zijn lidmaatschap van meerdere verenigingen en ook zijn grote kennis van de dorpsbewoners een grote rol heeft gespeeld bij de totstandkoming van het gebouw:

“Ik heb dus, ik zat in veertien verenigingen. Dus ik ben een beetje de schakel tussen alle verenigingen, ik weet precies wat er in alle verenigingen speelt. En dat heeft zijn voordeel, daarom is het ook makkelijker om iedereen bij elkaar te krijgen. Als je veertien verschillende verenigingen hebt zonder verbindende factor dan is het moeilijker om linken te leggen. Ik ben dertig jaar kruidenier geweest in het dorp.”

(Engelbert, citaat 4)

Het “MFC Engelbert” bestaat sinds 2004. Door de tijd heen is het MFC volgens alle respondenten steeds beter gaan lopen.

“In Harkstede hebben ze vroeger ook een MFC gehad. Maar dat is er niet meer. Omdat er niet veel gebeurde, hier is het altijd druk. Ik vraag me wel eens af hoe andere MFC’s het doen. Hier is het alleen maar groter geworden. Steeds meer activiteiten en mensen. Echt levendig.”

(Engelbert, citaat 5)

Alle betrokken partijen stellen dat het samengaan van de verschillende verenigingen en functies in een gebouw in de loop der jaren goed heeft uitgepakt. In de eerste jaren was hierover bij sommige partijen nog enige twijfel.

8.4 Doelstelling

De doelstelling van de stichting “MFC Engelbert” is het tegemoetkomen aan de vraag naar voorzieningen en het bij elkaar houden van de gemeenschap. De beheerder, Ali Knollema, zegt hierover:

“Nou de doelstelling is om zo veel mogelijk mensen te betrekken bij het MFC, dat ze op één of andere manier hun ei kwijt kunnen en de gemeenschap dus... ja ik hou van mensen... bij elkaar houden, bij elkaar voegen. Geen dingen niet goed uitpraten, laten uit modderen. Nou wat het streven was dat heb ik gehaald. Er komt heel veel jeugd binnen, wat oudere jongeren, en ouderen.”

(Engelbert, citaat 6)

De doelstelling van de initiatiefnemers van het “MFC Engelbert” is ook goed zichtbaar in de afbeelding op de voorpagina van deze scriptie. Dit kunstwerk is het eerste wat een bezoeker ziet wanneer hij of zij het MFC betreedt door de centrale ingang.

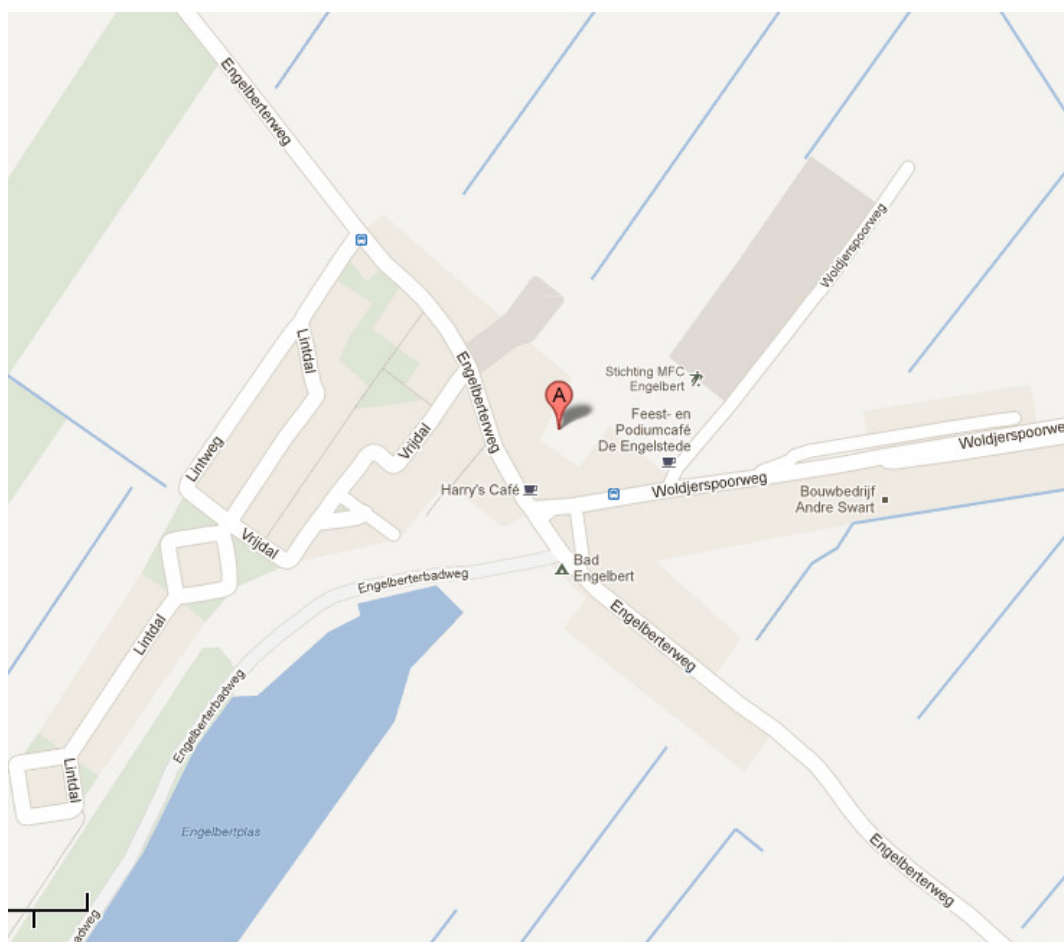
8.5 Het gebouw

Zoals te zien is in figuur 9 ligt het multifunctionele centrum Engelbert aan de Woldjerspoorweg. Het gebouw huisvest een sporthal, een kantine, een zaal voor bijeenkomsten, een drietal kleedkamers, een vergaderruimte, een (spoel)keuken, een kinderdagverblijf, een kinderopvang en op de eerste verdieping een jeugdsoos. Voor het gebouw ligt een ruim aantal parkeerplaatsen en een sportpleintje. Aan de zuidelijke zijkant ligt een tuin bestemd voor de kinderen van de kinderopvang, en aan de noordelijke zijkant ligt het voetbalveld, de ijsbaan en de keet van de ijsvereniging.

8.6 Gebruikersgroepen en openingstijden

Het multifunctionele centrum in Engelbert kent een grote verscheidenheid aan gebruikers. Hieronder volgt een opsomming van de verschillende gebruikersgroepen, de overlap tussen deze groepen komt in de volgende paragrafen aan de orde. Het gebouw biedt onderdak aan tal van verenigingen met leden van verschillende leeftijden. Deze verenigingen hebben om de beurt een avond waarop zij samenkomen in de bijeenkomstzaal. Veel senioren uit de omgeving zijn lid van deze verenigingen, sommige ouderen bezoeken de ouderensoos en er wordt in de gymzaal ook beweging voor ouderen aangeboden. Ook wordt er op verschillende tijden gespind, bewogen op muziek en gebadmintond door dorpsbewoners van alle leeftijden.

Figuur 9: Multifunctioneel centrum Engelbert en omgeving.

Bron: Google Maps (2012b).

De voetbalclub zorgt in de avonden en de weekenden voor een constante aanloop van voetballers (m/v) en betrokken familieleden. Na de training wordt er vaak nog een tijdje nagezeten. Elke vrijdagavond is de jeugdsoos open tot een uur of twaalf. In het weekend zijn er voetbalwedstrijden.

Gedurende de (doordeweekse) dag ziet het multifunctionele centrum er anders uit. De kinderen van de peuterschool, de naschoolse opvang en de kinderopvang zijn samen met het personeel van deze organisaties aan het spelen/leren en de kinderen van de basisschool komen klas voor klas gymmen in de gymzaal. Op dinsdagmiddag wordt er voor alle kinderen uit het dorp een sportuurtje georganiseerd. Hiernaast is er ook twee keer in de week ruimte voor een groep minder validen die komen sporten. Daarnaast wordt er incidenteel ruimte verhuurd aan bedrijven voor bijvoorbeeld BHV-cursussen. Alles bij elkaar opgeteld is het MFC in Engelbert elke dag open van 's ochtends vroeg tot 's avonds twaalf uur.

8.7 “MFC Engelbert” vergeleken met de eerdere behuizing en overige plaatsen

Het MFC wordt door de huidige gebruikers vaak vergeleken met de oude huisvesting van de organisatie in kwestie. Een medewerkster van de peuterschool, Marian Dagelet geeft haar persoonlijke mening:

“Nou de ruimte is, denk ik, een stuk uitdagender geworden. Omdat je in deze ruimte veel meer plekken hebt waar kinderen zich beschut en veilig voelen. Een plekje voor puzzelen, voor voorlezen, een plekje voor knuffelen met elkaar, je kunt goed doktertje spelen, dus er zijn allerlei plekken waar de kinderen tot ontwikkeling kunnen komen. En dat was voorheen niet zo. Als je dan op de vloer sprong dan was het gewoon stoffig en oud. In hoeverre dit het spelen van de kinderen beïnvloed heeft, dat weet ik niet. Maar ik weet wel dat dit een plek is waar de kinderen met heel veel plezier heen gaan.”

(Engelbert, citaat 7)

De gymleraar van basisschool de Driebond, Paul Keulen, is bijzonder gelukkig met de faciliteiten in Engelbert en beseft zich dat hij zich in een luxepositie bevindt:

“Mijn collega-gymleraren zijn altijd jaloers op mij als ze hier komen, ik heb hier alles wat je wilt. Een mooie zaal, een natuurbad op loopafstand, een ijsbaan, voetbalvelden,het is hier heel prettig werken, het contact is persoonlijk en de lijntjes zijn kort. Bij de gemeente loopt communicatie over bijvoorbeeld de schoonmaak en de aanschaf van nieuw materiaal via verschillende kanalen.”

(Engelbert, citaat 8)

Ook de begeleider van een concurrerend voetbalteam uit een dorpje in Noord-Groningen vraagt zich af hoe zo een klein dorp het financieel op kan brengen om zoveel faciliteiten overeind te houden, helemaal met de stad Groningen zo dichtbij. De senioren van bijvoorbeeld de bridgeclub zijn blij met de faciliteiten die zij als beter beoordelen dan de voorgaande behuizing. Een bezoeker van de bridgeclub vergelijkt het MFC in Engelbert daarnaast met het dorps huis in Foxhol:

“ja hier is heel wat te doen...als je kijkt naar andere dorps huizen...ik heb ook in Foxhol als vrijwilliger meegewerkt maar hier is veel meer te doen. Hier is veel meer sportactiviteiten en dat is een heel groot verschil. Hier is het drukker als daar. Het is een mooi dorps huis, dat wel, maar hier is veel meer sport te doen. Dan heb je meer verenigingen bij elkaar. “

(Engelbert, citaat 9)

Het samenhangen van MFC en voetbalclub is volgens meerdere respondenten een opmerkelijk eigenschap van de situatie in Engelbert. De voetballers van v.v. Engelbert zelf

roemen de kleinschaligheid en het familiegevoel binnen de club en de netheid van de faciliteiten in Engelbert is volgens de respondenten, vergeleken met de clubs in de omgeving, uitzonderlijk te noemen. Een vrijwilliger van de voetbalclub zegt hierover:

“dat komt ook omdat hier gewoon meer inzit, en je wilt het netjes houden hé, en hoeveel mensen dat ook wel niet opvalt. Hoe netjes het hier is. Dat zeggen ze echt er zijn niet veel kantines zo netjes. “

(Engelbert, citaat 10)

Sommige leden van v.v. Engelbert geven aan de verouderde, bruine uitstraling van de voormalige kantine persoonlijk smaakvoller te vinden maar zij begrijpen ook dat het MFC geen kroeg is. Deze verandering wat betreft de atmosfeer en het inleveren van de autonomie op het gebied van inkomsten was volgens sommige leden van de voetbalclub even wennen maar dit wordt samen gezien met de voordelen van de huidige constructie:

“Nou, wij moesten als voetbalclub in die tijd wel erg wennen aan de situatie. Ook met inkomsten en dergelijke, eerst genereerden we zelf geld, via sponsoring en via...en dat komt nu ten goede aan de MFC. Dus alle inkomsten die, alle verteringen en zo, dat gaat om procenten waar we dan een deel van krijgen. Maar goed, we maken wel gebruik van de faciliteiten, dus we hebben geen onderhoud meer en dat soort zaken. Als je een eigen kantine hebt... dus dat maakt het weer een stuk makkelijker. Ik had er eerst niet zo een fiducia in maar ik vind het zo als het uitgepakt is echt een meerwaarde geworden voor het hele dorp. Voor alle lagen. “

(Engelbert, citaat 11)

8.8 Bewoners Engelbert en omgeving over het multifunctionele centrum: wel of niet bezoeken en waarom?

De respondenten in Engelbert zijn over het algemeen zeer kort over hun motivatie om wel of niet gebruik te maken van het multifunctionele centrum. Sommige bezoekers komen in het MFC omdat het dichtbij is:

“De spinning bevalt heel goed, en ik zal je vertellen waarom. Omdat het lekker dichtbij is. En dat maakt voor mij de stap, die was heel groot, omdat je toch naar de stad moet of iets anders. En dat hoef je nu gewoon niet meer te doen. Wat je om de hoek hebt, dat is gewoon prettig.”

(Engelbert, citaat 12)

Ook de gemoedelijke sfeer wordt genoemd als een van de redenen om naar het MFC te komen:

“Nu als ik hier kom dan voel ik me gewoon thuis, het is hier gezellig, leuk en knus.”

(Engelbert, citaat 13)

Er zijn respondenten die voor meerdere aangeboden activiteiten naar het MFC komen maar er zijn ook respondenten die alleen van een deel van het aanbod gebruik maken. Een lid van de voetbalvereniging zegt hierover:

“als het voetbal gerelateerd is en het is in het MFC dan ben ik er wel bij. Maar voor de rest nooit.”

(Engelbert, citaat 14)

De Engelberters die helemaal niet of maar voor een beperkt aantal zaken naar het MFC gaan stellen dat, ondanks alle positieve kanten van het MFC, het activiteitenaanbod in de stad Groningen toch net beter aansluit bij hun persoonlijke preferentie. Zolang de voordelen van een andere lokatie groter zijn dan de nadelen van het extra reizen kiezen deze Engelberters er toch voor om naar Groningen te gaan voor sport en vermaak. De verschillende activiteiten in het MFC zijn natuurlijk ook georganiseerd voor verschillende doelgroepen dus het is op zich niet vreemd dat de meeste mensen zich maar tot een beperkt aantal activiteiten aangetrokken voelen.

Het multifunctionele centrum in Engelbert heeft tegelijkertijd ook een aantrekkingskracht op niet-Engelberters. Zo komt een deel van de oudere leden van de verenigingen uit de (wijdere) omgeving. Ook de voetbalclub kent een behoorlijk aantal leden die niet in Engelbert wonen. Een lid van de voetbalclub zegt hierover:

“De anderen komen allemaal uit Lewenborg, Ruischerbrug, Beijum, ook een paar uit de stad. Dat komt meer omdat mensen elkaar kennen en zeggen kom hier ook voetballen, je kunt met mij me rijden etc. gezellige club, net buiten de stad, mooi complex. Zo komen ze hier zeg maar.”

(Engelbert, citaat 15)

Het besluit om een bezoek te brengen aan het “MFC Engelbert” kan duidelijk niet los gezien worden van het waardeoordeel over alternatieven in de omgeving. De respondenten maken bewuste keuzes om het MFC wel of niet deel te laten zijn van de persoonlijke leefomgeving

(zie hoofdstuk 1). Sommige Engelberters gaan liever naar voorzieningen in de stad, en sommige stedelingen verkiezen de sfeer in het MFC boven de sfeer in de stad: één van de “externe” gebruikers zegt hierover:

“Nu ja wij als niet Engelberters, zeg maar, worden hier volledig opgenomen. Het is net alsof je er al jaren bij hoort. Ja dat gaat allemaal heel gemoedelijk. Dat is toch wel anders dan in de stad. Dat merk je wel. Dat is toch wel veel afstandelijker.”

(Engelbert, citaat 16)

8.9 Bewoners over de vraag of het MFC belangrijk is voor de ervaren leefbaarheid

Voor sommige gebruikers is het multifunctionele centrum een plek als alle andere plekken waar men heen gaat om in een bepaalde behoefte te voorzien. Te denken valt hier aan een deelnemer aan de BHV-cursussen, een oudere die lid is van de bridgeclub of aan een Engelberter die van badmintonnen houdt maar de rest van zijn vermaak in de stad Groningen zoekt. Voor sommige gebruikers is het centrum echter van veel groter belang. Gymleraar Paul Keulen beantwoordt de vraag of de kinderen naast de gymles ook voor andere zaken in het MFC komen als volgt:

“Ja, heel veel kinderen zitten bij de voetbalvereniging. De ouders zijn ook zeer betrokken. Ook bij de BSO, het kinderdagverblijf en de kinderopvang. Ik heb soms het idee dat ouders en kinderen jaren lang naar dit gebouw komen. Eerst naar de peuterspeelzaal en dan de gymles, via de BSO en dan later naar de voetbal. Ik denk dat voor heel veel kinderen het MFC een belangrijke rol speelt.”

(Engelbert, citaat 17)

Het MFC is voor deze kinderen één van de plekken waar zij zoveel tijd doorbrengen dat er daadwerkelijk gezegd kan worden dat zij op deze plaats opgroeien en socialiseren. Het is interessant om te zien dat het gebouw, hoewel er in de verhalen niet gerept werd van officiële inhoudelijke samenwerking tussen de peuterschool, basisschool en BSO (zie hoofdstuk 4 (Ball en Van der Kooij, 2004)), een plaats is waar kinderen gedurende verschillende perioden in de jeugd herhaaldelijk dezelfde mensen tegenkomen. Het MFC is daardoor voor deze kinderen (en hun ouders) een zeer belangrijke plaats. Marian Dagelet, medewerker van de peuterschool zegt over het gebouw:

“Dit gebouw is zo belangrijk omdat wij lintdorpen zijn, waardoor mensen toch vrij verspreid wonen van elkaar. Daarom is een plek waar peuters de kans hebben om elkaar te ontmoeten toch wel heel belangrijk. “

(Engelbert, citaat 18)

Alle respondenten gaven aan het MFC belangrijk te vinden voor de leefbaarheid in het dorp. De gebruikers van het MFC geven aan dat de komst van het MFC de kwaliteit van leven heeft vergroot doordat de behuizing van de in het MFC ondergebrachte organisaties sterk verbeterd is. Daarnaast is er in dit grote gebouw meer mogelijk qua organisatie van activiteiten dan voorheen.

De respondenten geven hiernaast aan dat het MFC een belangrijke rol speelt in het bij elkaar brengen en houden van de gemeenschap. De kinderen ontmoeten en spelen er met elkaar, en de ouders ontmoeten elkaar bij het halen en brengen of het kijken naar de activiteiten. Ook bij de integratie van (een deel) van de nieuwe bewoners in het dorp speelt het MFC een grote rol door de arena te bieden waar de eerste contacten gelegd kunnen worden. Nieuwe bewoners kunnen laagdrempelig gaan sporten, of lid te worden van één van de verenigingen. De volgende uitspraak illustreert hoe in dit geval de voetbalvereniging een rol speelt in de integratie van nieuwkomers:

“Ik durf wel met zekerheid te zeggen dat dit gebouw een verbindende factor is voor de omgeving en ook het dorp zelf. Je zou eigenlijk eens moeten spreken, als je de gelegenheid nog hebt, met wat jongens van heren 3. Dat is echt een vriendenelftal. Dat zijn mensen uit Engelbert. En als hier dan een nieuw iemand komt wonen dan vragen ze aan hem of-ie mee komt voetballen. En een paar maanden later is het bijna geheid dat zo iemand hier ook op voetbal zit. Afgelopen zondag bijvoorbeeld die man woont hier pas drie, vier maanden en die zit er dan tussen. En die zit daar dan te lachen en moppen te tappen en dan denk ik: hoe lang woon je hier al? Dat is wel bijzonder.”

(Engelbert, citaat 19)

De bewoners van Engelbert die zelf geen gebruik maken van het MFC geven aan het wel een fijn idee te vinden dat het gebouw er is. Zij stellen dat zij in deze fase van het leven nog mobiel en ondernemend genoeg zijn om ergens anders naar toe te gaan voor sociale contacten, sport en recreatie maar dat dit over een aantal jaren misschien anders zal zijn.

“Ik heb nog niet de behoefte om daar te gaan zitten bridgen of zo. Moet ik eerst nog eens wat ouder worden, denk ik.”

(Engelbert, citaat 20)

Deze bevinding komt overeen met de bevindingen in het onderzoek van Stimuland (2011). Het is volgens deze respondenten een uitermate rustgevende gedachte dat er, mocht men behoefte hebben aan sociale contacten, zo veel mogelijkheden zijn in de directe omgeving. Daarnaast stellen deze respondenten dat het gewoon een leuk gezicht is dat er vaak wat gebeurt in en om het MFC, dit geeft hen het idee in een bruisend dorp te wonen.

8.10 Het MFC als onderdeel van de identiteit van Engelbert

In de academische literatuur wordt beschreven dat een voorziening voor een dorp belangrijk kan zijn omdat deze voorziening symbool staat voor een autonome gemeenschap (zie hoofdstuk 3.2 (Woods, 2005)). De voorziening in kwestie is volgens deze theorie een visitekaartje dat de dorpsgemeenschap afgeeft naar de buitenwereld. Hiermee laat het autonome dorp zien dat de gemeenschap het hoofd boven water kan houden. De situatie in Engelbert komt op dit punt niet overeen met de academische literatuur.

De respondenten spreken namelijk wel degelijk met trots over het MFC, maar zien het dorp Engelbert niet als een autonome gemeenschap. Het “MFC Engelbert” is bovendien een plaats waar ook mensen van buiten Engelbert komen en een deel van de bewoners van Engelbert niet komt. Dit wordt ook zo beleefd door de respondenten. Op basis van de verhalen van de respondenten kan wel gesteld worden dat het MFC een symbolische functie vervult voor de leden van de gemeenschap die zich inzetten voor het MFC en er gebruik van maken. Het “lidmaatschap” van deze gemeenschap wordt niet bepaald door woonplaats maar door de mate van betrokkenheid bij het gebouw.

Wanneer de respondenten over de identiteit van Engelbert spreken dan wordt het MFC wel genoemd, maar altijd in een adem met één of meerdere van de andere zaken die Engelbert de eigen identiteit geven: het openluchtwembad, het kerkje, de twee kroegjes en de basisschool.

8.11 Dakdelen

In de literatuur rondom multifunctionele centra wordt gesproken over het samenbrengen van verschillende bevolkingsgroepen door deze bevolkingsgroepen gebouwen te laten delen. In Engelbert hebben de respondenten over dit onderwerp een aantal interessante en soms tegenstrijdige uitspraken gedaan.

Het multifunctionele centrum in Engelbert heeft kenmerken van alle vier door Voogd en Van der Kooij (2007) onderscheiden manieren om een gebouw te delen. De bij het gebouw betrokken organisaties of gebruikers delen met sommige van de overige organisaties en gebruikers alleen het dak. Te denken valt hier bijvoorbeeld aan de peuterschool die behalve het dak niks deelt met de bridgeclub. De peuterschool deelt echter wel de tuin met de naschoolse opvang, en er is ook sprake van (een beperkte vorm van) samenwerking tussen deze organisaties. De peuterschool is hiermee dakdeler, ruimtedeler en samenwerkende te noemen. De andere gebruikers delen net als de peuterschool sommige dingen wel en sommige dingen niet met overige gebruikers. Het multifunctionele centrum in Engelbert is hiermee een hybride tussenvariant van de verschillende omschreven samenwerkingsvormen (zie hoofdstuk 4 (Voogd en Van der Kooij, 2007)).

Veel respondenten geven aan dat het leuk is om verschillende groepen rondom het MFC bezig te zien. De respondenten noemen het MFC een gebouw voor iedereen, van jong tot oud. De respondenten vinden het leuk dat er verschillende activiteiten zijn met voor elk wat wils. De meeste respondenten kunnen echter niet precies vertellen welke overige activiteiten er nou allemaal zijn, hoeveel mensen betrokken zijn bij deze overige activiteiten en hoe het er bij deze activiteiten aan toe gaat. De meeste respondenten geven aan of niks te merken van de meeste overige gebruikersgroepen, of in ieder geval nooit last te hebben van deze overige groepen. Een spinner over de overige activiteiten:

“Nee, daar merk je helemaal niks van. Die maken gewoon gebruik van de grote zaal daar. Ja dat gaat helemaal langs elkaar. Maar dat is ook wel een andere doelgroep, dus dat is wel logisch.”

(Engelbert, citaat 21)

Het wordt door de respondenten als positief gezien dat iedereen zijn eigen gang kan gaan. Als de verschillende groepen weinig van elkaar merken dan betekent dat aan de andere kant natuurlijk ook dat de integratie van de verschillende gebruikersgroepen (zie hoofdstuk 4 (Voogd en Van der Kooij, 2007)) zijn grenzen kent.

Volgens de respondenten schept het tussen individuen echter toch een band om beiden gebruik te maken van hetzelfde gebouw, ook als je dit gebouw nooit bewust samen bezoekt. Het geeft volgens deze respondenten een veilig gevoel om op straat gezichten te herkennen die je ook eens in het MFC hebt gezien. Het MFC is volgens deze zienswijze voor alle

afzonderlijke gebruikers een onderdeel van de persoonlijke leefomgeving en deze leefomgevingen overlappen elkaar in het MFC. Daarnaast is het MFC natuurlijk een onderwerp om over te praten.

8.12 Beheer en Financiering

Het MFC in Engelbert wordt beheerd door een betaalde kracht, welke wordt bijgestaan door een aantal vrijwilligers. De respondenten zijn de vrijwilligers dankbaar voor alle inzet en zetten zich zelf ook in wisselende mate in voor het MFC en de daaraan verbonden clubs en organisaties. De huidige beheerder wordt door de gemeenschap buitengewoon gewaardeerd en is op dit moment de kneepjes van het vak aan het leren aan zijn beoogde opvolger.

De voetbalclub wordt, vooral door leden van de voetbalclub, een grote rol toebedeeld in de financiële structuur rondom het MFC:

“Maar goed, zonder de voetbalclub zou dit MFC niet kunnen bestaan, niet in deze hoedanigheid. Ik denk dat de club wel de grootste speler is in dit verhaal.”

(Engelbert, citaat 22)

Het MFC in Engelbert kent een ingewikkelde financieringsstructuur waarbij bedragen van verschillende geldstromen volgens procentuele afspraken bij elkaar gelegd worden om de kosten te dekken. Voor een deel van de activiteiten ontvangt het MFC subsidie en een deel van de kosten worden gedragen door de in het gebouw gehuisveste organisaties. De overige inkomsten bestaan uit de omzet van de consumpties en de inkomsten uit het losse verhuur van zalen.

Eerder in deze scriptie is door respondenten opgemerkt dat het uitzonderlijk is dat een klein dorp zo dicht bij de stad zo een gebouw draaiende kan houden. Twee betrokkenen van de voetbalclub denken dat de komst van het MFC mede mogelijk gemaakt is door de nieuwbouwplannen voor Meerstad:

“ja we hebben geluk gehad dat Meerstad hier komt of komen zou dat we dit gekregen hebben. Dat denk ik wel, qua inwonersaantal en dat soort zaken. Scholen en... ja in dit verhaal is dat allemaal meegenomen daar ben ik van overtuigd.

----ja daar ben ik ook van overtuigd.

Als dat niet op de nominatie stond om te plannen dan hadden we dit niet voor elkaar gekregen

-----maar moet je eens kijken hoeveel mensen er gebruik van maken.”

(Engelbert, citaat 23)

8.13 Toekomst onzeker

De ontwikkelingen in en rondom Meerstad hebben volgens sommige respondenten de komst van het MFC acht jaar geleden mogelijk gemaakt maar bedreigen nu de toekomst van het MFC. Mede onder invloed van de economische crisis kampt de bouw van Meerstad met grote vertraging. Volgens de respondenten is het onmogelijk om een inschatting te maken van de snelheid waarmee het bouwproject vooruit zal gaan. Ook vinden de respondenten het moeilijk te voorspellen welk deel van de oorspronkelijke plannen gerealiseerd zal worden. De gemeente adverteert in ieder geval op dit moment (oktober 2012) met de opening van een nieuwe basisschool in Meerstad om meer mensen met kinderen over te halen om zich in de nieuw gebouwde huizen te vestigen.

Met de (al dan niet gedeeltelijke) realisatie van de nieuwbouwplannen verandert het totale aanbod van faciliteiten in de omgeving. Onder de respondenten leeft de angst dat een aantal van de faciliteiten in het MFC, met name de kinderopvang en de peuterschool, te maken zal krijgen met een teruglopend aantal deelnemers als in Meerstad dezelfde service wordt aangeboden. Deze zorgen zijn sterk vervlochten met een ander veel besproken onderwerp: de zorgen over het mogelijke verdwijnen van de basisschool uit het dorp. De beheerder, Ali Knollema, vat de stand van zaken samen:

“Nee, Meerstad gaat niet zo goed, maar daarom willen ze ook een school daar, zodat mensen er eerder gaan wonen. De toenmalige wethouder zei twee jaar geleden: er is hier (Engelbert) een school, er is hier kinderopvang dan kunnen de mensen uit Meerstad naar Engelbert komen. En twee jaar later zeggen ze precies andersom. Dus toen heb ik nog gedaan gekregen dat bij de wethouder, van Schie was dat; nou u hebt gezegd hier zou gebruik gemaakt van worden. Als de kinderopvang dan ineens wegvalt dan is het veel moeilijker om hier de boel rond te breien. En toen heeft ze toegezegd dat als de peuterspeelzaal en kinderopvang naar Meerstad zou moeten dat ze dan extra subsidie zou geven om toch het bestaan van dit gebouw te garanderen. Dus staat allemaal zwart op wit, nou ja dat is dan weer een pluspunt het staat op papier. Dat is een beetje het strijdtoneel. Maar tot nu toe blijft de school behouden. Misschien als je dat ook in je stuk kunt betrekken. Want als het over dorpen gaat dan gaat het natuurlijk ook over de school en niet alleen over het MFC. “

(Engelbert, citaat 24)

De school kan in ieder geval nog een jaar open blijven maar moet daarna misschien de deuren sluiten. De inwoners van Engelbert zijn hierover zeer ontstemd en zien liever een nieuw schoolgebouw verrijzen naast het multifunctionele centrum. In dat geval kan de school ook gebruik maken van de faciliteiten van het MFC. Vooralsnog is de beslissing nog niet genomen maar sommige respondenten hebben het idee dat de gemeente gedane toezeggingen uit het verleden niet waarmaakt. De respondenten vrezen dat het verdwijnen van de basisschool de leefbaarheid in Engelbert aantast en misschien ook een verspilling is van publieke middelen:

“Vanuit de leefbaarheid in het dorp is het haast noodzakelijk om de school hier te behouden of een nieuwe te bouwen. Maar men heeft de keuze gemaakt om dat niet te doen. En in Meerstad te doen. Ja, het is of wij twee kilometer naar Meerstad, of Meerstad twee kilometer naar ons. Maar voor de gemeente zou dit, voor zover ik kan overzien, een veel goedkopere optie zijn. Omdat hier het gymlokaal is, een sportaccommodatie, recreatie, er is al een peuterspeelzaal, een kinderdagverblijf, een BSO. Eigenlijk is alles al aanwezig. Dus ja, wij zouden daar een grote voorstander van zijn.”

(Engelbert, citaat 25)

De invloed die ontwikkelingen in de (al dan niet nabije) omgeving kunnen hebben op een specifieke plaats, in dit geval het MFC in Engelbert, is hier duidelijk te zien.

8.14 Plaatsbinding met “MFC Engelbert”

Alle respondenten hebben zich positief uitgelaten over het “MFC Engelbert”. De band die personen met dit gebouw voelen wisselt in intensiteit, de mensen die er vaker komen spreken over het algemeen met meer liefde over het MFC. De verbindende functie van het MFC wordt bijzonder vaak genoemd in de verhalen van de respondenten, wat aangeeft dat de plaatsbinding met dit gebouw vaak gebaseerd is op de relatie tussen de dimensies “self” en “other” uit het model van Gustafson (2001).

Een deel van de positieve emoties voor het gebouw zijn daarnaast het gevolg van het feit dat het gebouw voor verschillende individuen in een persoonlijke behoefte voorziet. Hiermee is de plaatsbinding behalve sociaal ook functioneel te noemen. De woorden functioneel en effectief werden door de respondenten ook een aantal keer gebruikt om het gebouw te beschrijven.

Een aantal van de respondenten in Engelbert nam ook de tijd om uit te leggen hoe het MFC als plaats 'werkt' (zie hoofdstuk 5 (Gustafson, 2001; Scannel en Gifford 2010)). Dit leidde tot verhalen over geld en subsidiestromen maar ook tot uitspraken over de fysieke kenmerken van het gebouw. Deze respondenten lieten hiermee zien dat zij de plaats goed kennen. De respondenten lieten in deze verhalen ook duidelijk merken het MFC niet te zien als een afgesloten plaats. Het MFC is zoals uit de verhalen blijkt een plaats die op allerlei manieren verbonden is met overige plaatsen in de wereld (zie hoofdstuk 2.2 (Massey 1994)). Ook de eigen bijdrage aan het voortbestaan van het gebouw wordt door een aantal respondenten genoemd.

8.15 Conclusie: "MFC Engelbert" belangrijk voor de leefbaarheid?

Op de vraag of het MFC belangrijk is voor de leefbaarheid hebben alle respondenten met een volmondig ja geantwoord, ook degenen die er niet komen. Uit de verhalen is ook naar voren gekomen dat de meeste mensen weten dat niet ieder dorp het voor elkaar krijgt om zo een groot centrum overeind te houden.

De manier waarop het gebouw is ontworpen laat zien dat er op een cultureel geografische manier over dit gebouw is nagedacht. Er is veel tijd en energie gestoken in het creëren van verschillende plekken voor verschillende groepen waarbij elke groep de eigen vrijheid heeft maar toch ook dingen deelt met overige groepen. De beheerders, het personeel en de vrijwilligers doen veel moeite om van het MFC een warme en open plaats te maken. Zij zijn voortdurend bezig te inventariseren hoe de bezoekers een bezoek aan het MFC ervaren en hoe deze ervaring verbeterd zou kunnen worden. Dit doen zij door, al dan niet participierend, te observeren en door voortdurend in gesprek te zijn met alle bezoekers.

8.16 Opmerkelijke zaken

Gedurende de interviews in Engelbert is een aantal opvallende dingen naar voren gekomen. De zorgen over het verdwijnen van de basisschool worden zeer breed gedeeld. De wisselwerking tussen stad en platteland kwam in Engelbert duidelijk aan het licht.

9. Verschillen en overeenkomsten tussen Engelbert en Warfhuizen

Er zijn overeenkomsten maar ook verschillen te benoemen tussen de situatie in Warfhuizen en de situatie in Engelbert.

9.1 Opmerkelijke overeenkomsten

In de verhalen van de respondenten uit Engelbert en Warfhuizen zitten een aantal overeenkomsten. Zo schetst in beide dorpen een deel van de bevolking een positief beeld van de sociale cohesie in het dorp. Deze respondenten stellen dat in de huidige situatie de voordelen van sociale controle samengaan met de voordelen van individuele vrijheid. Deze analyse wordt in beide dorpen echter niet door alle bewoners gedeeld. In zowel Warfhuizen als Engelbert wonen individuen die zo min mogelijk met de rest van de dorpsgemeenschap te maken willen hebben en in Warfhuizen bestaan er ook spanningen tussen dorpsbewoners.

Net als in Warfhuizen wordt in Engelbert de aanwezigheid van een lokale basisschool genoemd als noodzakelijk voor de leefbaarheid. Kinderen uit het dorp ontmoeten elkaar daar, en de ouders daardoor ook.

De stad Groningen wordt in beide dorpen gezien als de tegenpool van het platteland. In beide dorpen zijn de respondenten zich bewust van de grote rol die de stad Groningen speelt in het leven van de dorpsbewoners.

Zowel in Engelbert als in Warfhuizen heeft men te maken met het verdwijnen van diensten ten gevolge van bredere maatschappelijke ontwikkelingen. Beide gebouwen worden ook gebruikt door plattelandsbewoners van buiten het dorp. Voor beide gebouwen geldt dat het de doelstelling van het bestuur is om de dorpsbewoners bij elkaar te brengen. Beide gebouwen worden in ieder geval door een meerderheid van de respondenten genoemd als het sociale middelpunt van het dorp in kwestie. De band die respondenten voelen met de gebouwen is zowel in Engelbert als in Warfhuizen vooral gebaseerd op herinneringen aan sociale gebeurtenissen. De band met de beide plaatsen is daardoor vooral gebaseerd op de dimensies “self” en “others” in het model van Gustafson (2001) en de interactie tussen deze twee dimensies.

9.2 Opmerkelijke verschillen

De gemeenschap in Engelbert is gemiddeld genomen welvarender dan de gemeenschap in Warfhuizen, en de stad Groningen is voor de inwoners van Engelbert nog veel dichterbij. In Engelbert worden de tegenstellingen tussen import en autochtoon niet zo duidelijk gevoeld als in Warfhuizen. In Engelbert lijkt men meer te denken over bij de omgeving betrokken bewoners versus minder betrokken bewoners, of deze nu autochtoon of import zijn.

Er is in Warfhuizen sprake van spanning tussen dorpsbewoners. In Engelbert zijn er volgens de respondenten geen echte spanningen tussen dorpsbewoners maar er zijn wel dorpsbewoners die zo min mogelijk met de rest van het dorp te maken willen hebben.

Gedurende de laatste decennia zijn in Warfhuizen, op het dorps huis na, alle voorzieningen verdwenen. In Engelbert zijn de basisschool, het natuurbad en twee uitgaansgelegenheden vooralsnog behouden gebleven en daarnaast is het 'MFC Engelbert' in 2004 in gebruik genomen.

Het grotere inwonersaantal van Engelbert is een van de mogelijke verklaringen voor het behoud van deze voorzieningen. Daarnaast hebben sommige van deze voorzieningen een centrumfunctie voor de omgeving en zijn er ook stedelingen die van deze voorzieningen gebruik maken. De bewoners van Warfhuizen zijn daarentegen zelf meer aangewezen op voorzieningen in omliggende dorpen.

Het dorps huis in Warfhuizen is vergeleken met het MFC in Engelbert kleiner. Het gebouw in Warfhuizen is daarnaast meer dan veertig jaar ouder. Er worden minder verschillende diensten aangeboden en het aantal gebruikers en gebruikersgroepen is kleiner.

In het "MFC Engelbert" zijn de verschillende gebruikersgroepen vaak tegelijkertijd in het gebouw te vinden. Alle gebruikersgroepen hebben binnen het MFC een eigen plek waar de eigen omgangsvormen gelden. De respondenten onderscheiden de verschillende plekken binnen het MFC ook van elkaar (zie hoofdstuk 5 (Gustafson, 2001)). Het MFC is hiermee in de beleving van de respondenten een plaats opgebouwd uit meerdere plaatsen.

Het dorps huis in Warfhuizen biedt, mede door de kleinere omvang, minder mogelijkheden voor verschillende gebruikersgroepen om een eigen plek te creëren. Dit gebouw wordt door de respondenten als geheel gezien als één op zichzelf staande plaats. Het gebouw wordt

gedurende verschillende tijdstippen gebruikt door verschillende gebruikersgroepen en over de gewenste inrichting van het dorpshuis denken de gebruikersgroepen verschillend.

Wanneer een van de gebruikersgroepen erin slaagt zich de plaats eigen te maken en te veranderen (zie hoofdstuk 1 (Sibley, 1995) en hoofdstuk 5 (Gustafson, 2001)) betekent dit niet meteen dat alle gebruikers de veranderingen als verbeteringen zien. In het “MFC Engelbert” kan een gebruikersgroep in sommige gevallen veranderingen aanbrengen zonder dat dit de overige gebruikersgroepen opvalt.

Het MFC in Engelbert kent een ingewikkelde financieringsstructuur terwijl het bestuur van dorpshuis “de Warf” in Warfhuizen alleen subsidie aan kan vragen voor onderhoudszaken. Het MFC in Engelbert heeft ook een betaalde beheerder terwijl het dorpshuis in Warfhuizen gerund wordt door vrijwilligers. In Engelbert staan de beheerder en de vrijwilligers boven de verschillende gebruikersgroepen terwijl het bestuur in Warfhuizen onderdeel lijkt te zijn van één van de gebruikersgroepen.

De respondenten in Engelbert namen vergeleken met de respondenten in Warfhuizen meer moeite om zowel de fysieke kenmerken van het MFC als plaats als de verbindingen van het MFC met andere plaatsen te beschrijven. Dit betekent niet direct dat de respondenten in Engelbert meer waarde hechten aan deze fysieke kenmerken en de verbindingen met de buitenwereld. Dit verschil kan ook samenhangen met het feit dat de het MFC een minder overzichtelijke plaats is met meer verschillende gebruikersgroepen. Er is hierdoor ook meer te vertellen over de manier waarop deze plaats ‘werkt’.

Uit de verhalen blijkt dat de bewoners van Engelbert, mede door de ontwikkelingen rondom Meerstad, de eigen afhankelijkheid van de ontwikkelingen in de omgeving en de rest van de wereld op dit moment intenser ervaren dan de bewoners van Warfhuizen.

10. Conclusie

Aan de hand van de verhalen van de respondenten is een aantal interessante conclusies te trekken. De gesproken plattelandsbewoners ervaren de toename van de mobiliteit, het verdwijnen van veel voorzieningen, de trek naar buiten en de vermindering/verandering van de onderlinge cohesie als de ingrijpendste veranderingen van de laatste decennia. Dit komt overeen met de academische en beleidsmatige literatuur over de ontwikkelingen op het platteland. De vervlechting van het platteland met de stad, in dit geval de stad Groningen, kwam in veel verhalen duidelijk naar voren.

Het SCP onderscheidt vijf verschillende typen platteland maar het blijkt in de praktijk erg moeilijk om te bepalen tot welk type platteland een bepaald gebied wel of niet behoort. Elk gebied is uniek en de classificatie van het SCP is daardoor naar mijn mening alleen te gebruiken als handvat in de beschrijving van een gebied.

Het gebruik van een los interviewschema met een aantal interviewtrucs heeft een aantal voordelen en een aantal nadelen. Voordelen zijn de diepgang van de antwoorden en de aan de respondent gegeven mogelijkheid om zelf te kiezen wat belangrijk genoeg is om te vertellen. Nadelen zijn de lengte van de gegeven antwoorden en de vervlechting van hoofd en zijwegen binnen deze gegeven antwoorden.

Afgaande op zowel de grote bereidheid onder dorpsbewoners om mee te werken aan het onderzoek als op de inhoud van de verhalen kan de conclusie getrokken worden dat de ervaren leefbaarheid op het platteland een onderwerp is dat leeft onder de plattelandsbewoners. Het dorpshuis dan wel het multifunctionele centrum levert vooral een bijdrage aan de sociaal welzijnscomponent zoals die is geïdentificeerd in het leefbaarheidsmodel van Pukeliene en Starhauskiene (2011).

Het dorpshuis of MFC als voorziening kan niet los gezien worden van het aanbod van alternatieven in de omgeving. In de keuze om wel of niet naar het dorpshuis of MFC te gaan worden deze alternatieven meegewogen. Het dorpshuis dan wel het MFC moet altijd concurreren met andere plaatsen om tijd en aandacht van de rationele plattelandsbewoner. In dit besluitvormingsproces speelt naast de afstand van de woonplaats tot het gebouw het activiteitenaanbod en de aanwezigheid van gelijkgestemde mensen een grote rol.

De aanwezigheid van gelijkgestemde mensen lijkt in dit besluitvormingsproces doorslaggevend te zijn. Wanneer een individu zich geaccepteerd en gewaardeerd voelt door de gemeenschap die op dat moment aanwezig is in het gebouw, is de kans groter dat dit individu nog eens terugkomt in het dorpshuis/MFC. De kans dat men zelf een bijdrage wil leveren aan het in stand houden van het gebouw in kwestie wordt hiermee ook groter. Wanneer een persoon zich daarentegen ongemakkelijk voelt bij de in het gebouw aanwezig zijnde gemeenschap zal de kans dat men terugkomt kleiner worden.

Uit de verhalen blijkt dat het gebruik en de inrichting van de gebouwen steeds weer aan verandering onderhevig is. Verschillende dorpsbewoners of groepen bewoners hebben, onder meer door verschil in opleidingsniveau of bestuurlijke ervaring, niet altijd dezelfde mogelijkheden om invloed uit te oefenen op dit veranderingsproces. Wanneer er een situatie ontstaat waarin sommige burgers meer invloed uit kunnen oefenen op het ontwikkelingsproces dan anderen kan dit leiden tot een vermindering van de onderlinge cohesie in de gemeenschap.

Het dynamische ontwikkelingsproces wordt soms ook beïnvloed door bredere maatschappelijke ontwikkelingen die buiten de controle van de beheerders en dorpsbewoners liggen. Te denken valt hier bijvoorbeeld aan veranderingen in subsidiestromen en aanpassingen in het voorzieningenaanbod in de omgeving.

In geval van het samenvoegen van voorzieningen is het onvermijdelijk dat de verschillende organisaties/doelgroepen een deel van hun autonomie inleveren. Alle respondenten die dit punt aansneden, vinden de voordelen van het delen van een gebouw zwaarder wegen. Als voordelen noemen zij de verminderde inspanningen op het gebied van onderhoud, de betere faciliteiten die gerealiseerd kunnen worden door het bijeenbrengen van geldstromen en het contact met overige dorpsbewoners.

De bijdrage die het dorpshuis of het MFC levert aan de ervaren leefbaarheid is, mede door het verschil in frequentie van bezoek, sterk persoonsgebonden. Op de vraag hoe belangrijk het MFC/dorpshuis is voor de ervaren leefbaarheid van de respondenten wordt dan ook verschillend geantwoord. De positieve bijdrage aan de leefbaarheid wordt door een individu doorgaans als groter ervaren naarmate men meer gebruik maakt van het gebouw.

Aangezien niet alle dorpsbewoners en overige betrokken personen geïnterviewd zijn, is het niet mogelijk om een alomvattend antwoord op de onderzoeksvraag te geven. Op basis van de gevoerde gesprekken kunnen we concluderen dat beide gebouwen volgens een groot deel van de bevolking een positieve bijdrage leveren aan de leefbaarheid in het dorp.

Sommige respondenten die weinig of geen gebruik maken van het gebouw vinden desondanks dat het gebouw een positieve invloed heeft op de persoonlijk ervaren leefbaarheid omdat het gebouw de leefbaarheid voor de overige dorpsbewoners verhoogt en/of zorgt voor onderlinge verbondenheid in het dorp. Ook vinden sommige bewoners die geen gebruik maken van het gebouw het geruststellend dat het gebouw er staat mocht men in de toekomst minder mobiel worden en daardoor niet meer in staat zijn om de plekken te bereiken waar men nu heen gaat voor vermaak.

Er zijn echter ook respondenten voor wie het dorpshuis of MFC net zo goed gesloten kan worden. Deze respondenten hebben het druk met allerlei andere zaken of verkiezen het om de vrije uren op andere plekken door te brengen.

Het theoretische model van Gustafson (2001) bleek bij de analyse van de verhalen bruikbaar dan het model van Scannel en Gifford (2010). De respondenten kregen de vrijheid om zelf te kiezen wat zij belangrijk vonden om te vertellen. De respondenten gaven hun eigen persoonlijke kenmerken en de (fysieke) kenmerken van de plaats in kwestie (twee componenten in het model van Scannel en Gifford (2010)) weinig aandacht, vooral in Warfhuizen. Uit de verhalen blijkt dat het voor de respondenten vooral de herinneringen aan sociale gebeurtenissen zijn die een plaats tot een plaats maken.

Het multifunctionele centrum in Engelbert is veel groter en onoverzichtelijker en het is mogelijk om deze reden dat in Engelbert een aantal respondenten de moeite heeft genomen om uit te leggen hoe het MFC als plaats “werkt”. De resulterende opmerkingen over de financieringsstructuur en inrichting van het gebouw waren echter meestal een zijspoor, waarna de respondenten de focus legden op de zaken die zij het belangrijkste vonden: de sociale gebeurtenissen. Bijna alle verhalen van de respondenten bevatten een waardeoordeel over de plaats in kwestie. In Engelbert was dit waarde oordeel unaniem positief en in Warfhuizen was dit waardeoordeel gemengd.

Aan de hand van de mij vertelde verhalen over het dorps huis, het MFC en het dagelijkse dorpsleven blijken er veel tegenstellingen tussen dorpsbewoners te zijn. Het dorps huis en het MFC zijn plaatsen waar deze onderlinge verhoudingen in het dorp duidelijk aan het licht komen. Het is echter niet correct om te stellen dat deze tegenstellingen enkel hier ten uiting komen, misschien waren deze verhoudingen ook aan het licht gekomen als de focus van deze scriptie op andere gebouwen of plaatsen had gelegen.

De doelstelling van de beheerders van beide gebouwen bestaat uit het bijeen brengen van dorpsbewoners. De mate waarin het bijeenbrengen van bevolkingsgroepen succesvol is lijkt vooral afhankelijk van de mate waarin de bevolkingsgroepen bereid zijn of zichzelf genoodzaakt zien om dichter naar elkaar toe te groeien.

Samen met de hoeveelheid mensenkennis, het inlevingsvermogen en het charisma, met andere woorden het sociale kapitaal, van de vrijwilligers/beheerders – maar ook van de leden van de verschillende gebruikersgroepen – bepaalt deze bereidheid om elkaar tegemoet te komen de mate waarin verschillende mensen zich ‘thuis’ voelen in een gedeeld gebouw.

LITERATUURLIJST

- Anderson, J. (2010). *Understanding cultural geography: places and traces*. New York: Routledge.
- Ball, S. & Kooij, A. van der (2004). *Meer dan één gebouw*. NIZW: Utrecht.
- Barends, S., Baas, H.G., Harde, M.J. de, Renes, J., Rutte, R., Stol, T., Triest, J.C. van, Vries, R.J. de & Woudenberg, F. J. van (2010). *Het Nederlandse landschap*. Utrecht: Uitgeverij Matrijs.
- Bekkema, L., Brons, L., Delger, E., Jager, L. & Ytsma, R. (2000). *Voorzieningen in kleine dorpen: een onderzoek naar het belang van voorzieningen en de gevolgen van verdwijning daarvan in drie kleine dorpen in de provincie Groningen*. Groningen: LOZ-VKD.
- Cabras, I. & Reggiani, C. (2010). Village pubs as a social propellant in rural areas: an econometric study. *Journal of Environmental Planning and Management*, 53 (7), 947-962.
- CBS (2012a). *Kerncijfers wijken en buurten 2004-2011*. Geraadpleegd op 12 novemver 2012 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70904NED&D1=98-107&D2=866,5488,14236,16012&D3=4-7&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>.
- CBS (2012b). *Kerncijfers wijken en buurten 2004-2011*. Geraadpleegd op 12 novemver 2012 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70904ned&D1=98-107,151,153,155-156,158&D2=130&D3=4-7&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>.
- CBS (2012c). *Kerncijfers wijken en buurten 2004-2011*. Geraadpleegd op 12 novemver 2012 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70904ned&D1=98-107,151,153,155-156,158&D2=0,130&D3=4-7&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>.
- Clarke, S. & Banga, S. (2009). The economic and social role of small stores: a review of UK evidence. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 20 (2), 187-215.
- Cloke, P. & Park, C. (1985). *Rural resource management*. London: Croom Helm.
- Dale, van (2012). *Betekenis 'platteland'* geraadpleegd op 30 juli 2012 via <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=platteland&lang=nn>. Van Dale uitgevers.
- Dam, F. van (1995). *Meer voor minder: schaalverandering en bereikbaarheid van voorzieningen in landelijke gebieden in Nederland*. Utrecht: KNAG.

- Davies, A. (2011). On constructing ageing rural populations: Capturing the grey nomad. *Journal of Rural Studies*, 27 (2), 191-199.
- Digitale Bibliotheek der Nederlandse Letteren (2012). *Provincie Groningen 20ste eeuw algemene kaart*. Geraadpleegd op 13 november 2012 via http://www.dbnl.org/atlas/gr_20.htm.
- Doevendans, K., Lörzing, H., Schram, A. (2007). From modernist landscapes to new nature: planning of rural utopias in the Netherlands. *Landscape Research*, 32 (3), 333-354.
- Dunn, K. (2010). Interviewing. In I. Hay (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography*, 111-137. Oxford: University Press.
- Elzerman, K. (2011). Lokaal besturen in landelijke gebieden. *Agora*, 27 (4), 30-33.
- Emmery, R. (2009). De rurale paradox: Geschiedschrijving en het post-productivistische platteland. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 122 (1), 62-71.
- Engbersen, R. & Meesterberends, D. (Red.) (2004). *Gezichten van multifunctionaliteit op het platteland*. Tweede druk. Den Haag: NIZW.
- Findlay, A., Mason, C., Houston, D., McCollum, D. & Harrison, R. (2009). Escalators, elevators and travelators: the occupational mobility of migrants to south-east England. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35 (6), 861-879.
- Gardenier, J. D., Nanninga, M., Rijn, H. van & Weijer, A. (2011). *Leven in de leegte. Leefbaarheid in Noord-Groningen*. Groningen: CAB.
- George, K. & Stratford, E. (2010). Oral history and human geography. In I. Hay (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography*, 111-137. Oxford: University Press.
- Google maps (2012a). *9963 Warfhuizen*. Geraadpleegd op 13 november 2012 via <http://maps.google.com/maps?hl=en&q=warfhuizen&rlz=&um=1&ie=UTF-8&sa=N&tab=w1>.
- Google maps (2012b). *9723 Engelbert*. Geraadpleegd op 13 november 2012 via http://maps.google.com/maps?hl=en&q=engelbert&rlz=&um=1&ie=UTF-8&sa=X&ei=rDKiUKyBMMaZ0QXskoDoAw&ved=OCAgQ_AUoAA.
- Groningen (2012). *Gronometer*. Geraadpleegd op 10 september 2012 via <http://groningen.buurtmonitor.nl>.
- Gustafson, P. (2001). Meanings of place: everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Experimental Psychology*, 21, 5-16.

- Haartsen, T. (2002). *Platteland: boerenland, natuurterrein of beleidsveld?* Groningen: Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen.
- Hagerty, M. (1998). Unifying livability and comparison theory. *Social Indicators Research*, 47, 343-356.
- Harms, L. (2008). *Overwegend onderweg*. Den Haag: SCP.
- Hazeu, C. (2004). Groeten uit Grollo: de stand van het platteland in Nederland. *Tijdschrift voor Sociaalwetenschappelijk Onderzoek van de Landbouw*, 19 (4), 217-223.
- Hernandez, B., Hidalgo, M. C., Salazar-Laplace, M. E. & Hess, S. (2007). Place attachment and place identity in natives and non-natives. *Journal of Environmental Psychology*, 27, 310-319.
- Hidalgo, M. C. & Hernandez, B. (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273-281.
- Huigen, P.P.P. (1996). *Verliest het platteland zijn streken?* Groningen: Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen.
- Jorgensen, B.S. & Stedman, R. C. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore property owners' attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology* 21, 233-248.
- Kamp, I. van, Liedelmeijer, K., Marsman, G. & Hollander, A. de (2003). Urban environmental quality and human well-being. Towards a conceptual framework. *Landscape and Urban Planning*, 65 (1), 7-20.
- Kooij, A. van der (2003). Voorzieningen op het platteland. De toekomst voorzien. *Nieuwsbrief Lokaal Sociaal Beleid*, 2, 1-3.
- Koops, J. (2012). *Gesina Boerma*. Geraadpleegd op 14 november 2012 via http://www.bahler.nl/?page_id=41.
- Knol, F. (2006). Voorzieningen. In Steenbekkers, A., Simon, C. & Veldheer, V. (Red.) (2006). *Thuis op het platteland*. Den Haag: SCP.
- Lance, C. E., Mallard, A. G. & Michalos, A. C. (1995). Tests of the causal directions of global-life facet satisfaction relationships. *Social Indicators Research*, 34, 69-92.
- Leary, Z. O' (2004). *The essential guide to doing your research project*. London: Sage.
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31, 207-230.

- Lichbach, M. I. (2003). *Is rational choice theory all of social Science?* 4e druk. Ann Arbor: The university of Michigan press.
- Liefbroer, A. C. & Dijkstra, P. A. (2000). *Levenslopen in verandering*. Den Haag: SDU.
- LNV (2006). *Nota vitaal platteland*. Versie ministerraad 17-02-2006.
- Marne, de. (2012a). *Warfhuizen*. Geraadpleegd op 29 september 2012 via https://www.demarne.nl/de_dorpen/warfhuizen/warfhuizen.
- Marne, de (2012b). *Beleidsnotities en statistieken*. Geraadpleegd op 29 september 2012 via https://www.demarne.nl/politiek_en_organisatie/beleidsnotities_en_statistieken.
- Massey, D. (1991). A global sense of place. *Marxism Today*, 28, 24-29.
- MEERdorpen (2009). *Historie MEERdorpen*. Geraadpeegd op 21 september 2012 via <http://www.meerdorpen.info/historie.html>.
- Meeteren, M. van (2011). De stand van Neêrlands platteland. *Agora*, 27 (4), 4-7.
- Padisson, A. & Calderwood, E. (2007). Rural retailing: a sector in decline? *International Journal of Retail and Distribution Management*, 35 (2), 136-155.
- Pascione, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing-a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65, 19-30.
- Pukeliene, V. & Starhauskiene, V. (2011). Quality of life: factors determining its measurement complexity. *Engineering Economics*, 22 (2), 147-156.
- Raad Landelijk Gebied (2009) *Kansen voor een krimpend platteland*. Rlg 07/09.
- Remmers, G., Broekhuizen, R. van & Ploeg, J. D. van der (2000). *Initiatiefgroepen op het platteland: naar het creëren van koppelingen tussen praktijk en beleid*. Wageningen: Wageningen UR.
- Rijk, VNG & IPO (2009). *Krimpen met Kwaliteit*. Bzk 60941/4698-GMD33.
- Ryan, V. D., Agnitsch, K. A., Zhao, L. & Mullick, R. (2005). Making sense of voluntary participation: a theoretical synthesis. *Rural Sociology*, 70 (3), 287-313.
- Scannel, L. & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 1-10.
- Shortall, S. (2008). Are rural development programmes socially inclusive? Social inclusion, civic engagement, participation, and social capital: exploring the differences. *Journal of Rural Studies*, 24, 450-457.
- Sibley, D. (1995). *Geographies of difference: Society and difference in the west*. London: Routledge.

- Simon, C., Vermeij, L. & Steenbekkers, A. (2007). *Het beste van twee werelden*. Den Haag: SCP.
- Stimuland (2011). *Verborgen talenten: evaluatie van het kulturhusconcept in Lemelerveld, Borne en Notter-Zuna*. N110032.
- Strijker, D. & Markantoni, M. (2011). Bedrijvig platteland. *Agora*, 27 (4), 8-11.
- Terluin, I. J., Slangen, L. H. G., Leeuwen, E. S., Oskam, A. J. & Gaaff, A. (2005). *De plattelandseconomie in Nederland: Een verkenning van definities, indicatoren, instituties en beleid*. LEI-rapport 4.05.04. Den Haag: LEI.
- Terluin, I. J., Godeschalk, F. E., Jansson, K. M. & Verhoog, D. (2010). *Bevolkingsontwikkeling op het platteland, 1980-2025*. LEI-rapport 2010-029.
- Thissen, F. & Drooglever Fortuijn, J. (1999). Sociale cohesie en dorpsverenigingen op het Drentse platteland. *Noorderbreedte*, 23 (4), 2-5.
- Thissen, F., Drooglever Fortuijn, J., Strijker, D. & Haartsen, T. (2010). Migration intentions of rural youth in the Westhoek, Flanders, Belgium and the Veenkoloniën, the Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 26, 428-436.
- Tuan, Y. (1975). An experiential perspective. *Geographical Review*, 65 (2), 151-165.
- Veen, C. van der (2004). Paul Buitenhek en Albertje Nienhuis in gesprek over multifunctionele accommodaties. In Engbersen, R. & Meesterberends, D. (Red.) (2004). *Gezichten van multifunctionaliteit op het platteland*. Tweede druk. Den Haag: NIZW.
- Veenhoven, R., & Ehrhardt, J. (1995). The cross-national pattern of happiness: test of predictions implied in three theories of happiness. *Social Indicators Research*, 34, 33-68.
- Vermeij, L. & Mollenhorst, G. (2008). *Overgebleven dorpsleven*. Den Haag: SCP.
- Voogd, K. & Kooij, A. van der (2007). *Bouwen aan samenwerking*. Utrecht: MOVISIE.
- Williams, R. H. (1976). *Keywords: a vocabulary of culture and society*. London: Croom Helm.
- Woods, M. (2005). *Rural Geography*. London: Sage.